

TEZĂUR LITURGIC
14 NOIEMBRIE
SF. IUSTIN POPOVICI

VIAȚA
SF. IERARH
GRIGORIE
PALAMA,
ARHIEPISCOFUL
TESALONICULUI

BELGRAD, 1977

Архимандрит ЈУСТИН Поповић ЖИТИЈА СВЕТИХ

14. НОВЕМБАР ЖИТИЈЕ СВЕТОГ ОЦА НАШЕГ ГРИГОРИЈА

ПАЛАМЕ, архиепископа Солунског

СВЕТИ отац наш Григорије, син божанске незалазне светлости, истинити човек истинитога Бога, служитељ и вршитељ дивних тајана Божјих, родио се у престоном граду Цариграду од високородних и побожних родитеља. Отац му беше дворјанин, високи чиновник на двору цара Андроника II Палеолога. [19]

Његов отац који се звао Константин, тако велики углед уживаше на византијском двору због његовог врлинског живота и разборитости, да га је цар изабрао за учитеља и васпитача свога унука, наследника на трону Андроника III. Чак и сам цар није се стидео да га има за саветника и наставника у врлини. Кад би се цар разгњевио на некога од дворјана, једини који је имао смелости да га укори и уразуми био је Константин. Иако је живео на двору, он се одликовао молитвеном трезвеношћу ума и трудио се да свој живот проводи у духовном

стражењу и богољубивом бдењу. Догађало му се да се понекад толико занесе у умној молитви, чак и за време заседања царског савета, да је био као отсутан за време царевог излагања и говора. Цар пак знајући да то не бива из немарности или презира, него због његове молитвене сабраности у Богу, није му замерао. Зато беше уважаван од свих, великих и малих, познат као заштитник оних којима је учињена неправда и свих невољника. Тако, кад једном млађи царев син Константин одузе некој удовици триста златника, користећи свој положај, он га потсети на праведни закон Божји, и да он треба да буде заштитник сиротих а не њихов тлачитељ. И овај постиђен врати удовици одузето.

Родитељи овог дивног Григорија нису се трудили само за свој духовни напредак, него су и своју децу од малих ногу приводили учитељима и духовним оцима и побожним монасима, којима су и себе поверавали, како би се и у њихове безазлене душе урезивале свештене речи, и срце припремало за светлост богопознања и за духовни препород.

Родитељи се стараху да Григорије изучи не само светске науке него и божанску науку еванђелску и сваку врлину хришћанску. Но Григорије у раној младости изгуби оца, који се пред смрт

замонаши и мирно отиде ка Господу. А мајка се његова и надаље труђаше да Григорију и осталој деци својој да духовно и добро васпитање у духу закона Господњег и Светога Писма. Григорије, не само даровит него и вредан, у средини мудрих учитеља брзо напредоваше и у светским и у духовним наукама. Но, немајући поверење у своје памћење, Григорије постави себи ово правило: пред сваки час правити по три метанија са молитвом пред иконом Пресвете Богородице. И Пресвета Богомати помагаше побожном дечаку, и он брзо напредоваше у наукама, чиме скрену на себе свеопшту пажњу. Сам цар узимаше живог учешћа у школовању и васпитању даровитог Григорија, припремајући га за дворску службу. Григорије толико узнапредова у знању физике и логике и уопште Аристотелове философије, да је велики логотет, покренувши једном пред царем разговор о Аристотеловој логици и чувши од Григорија такве дубоке мисли о томе, обратио се цару речима дивљења: „И сам Аристотел, кад би био његов слушаалац, похвалио би га не мало. А ја кажем да такве душе и природе треба да се баве науком.“ То још више утврди цара у нади и поткрепи његове планове са Григоријем. Међутим Григорије, пун љубави према Богу, срцем жуђаше за вишим животом, за небом, за

вечном Истином: да служи Богу свом душом и свим бићем својим у светости и правди. Зато он имађаше честе сусрете са светогорским монасима, распитиваше их о монашком животу, тражаше од њих савете и упутства и испитиваше себе да ли је за монаха. Да би и на делу проверио себе он реши да, не напуштајући двор и свој посао, испроба своје силе да ли може бити прави монах. У том циљу он своје скупоцене хаљине замени бедним подераним хаљинама, и поче постепено мењати своје пређашње навике и начин опхођења, напустивши прописе световног понашања. То паде у очи свима дворјанима, и многи га чак сматраху за лудака. У тако строгом живљењу Григорије проведе неколико година, и на том крсном путу ка небу не могаху га зауставити ни усрдне молбе искрених пријатеља његових, ни савети самога оца, ни подсмевање околине. Тако Григорије, свршивши светске науке и успешно испитавши себе пред монашком пробом, донесе коначну одлуку у својих двадесет година: да прими монашки чин и повуче се из света у пустињу. О овој одлуци он обавести богољубиву мајку своју. Спочетка њој би жао, али затим она благослови Григоријеву намеру, богонадахнуто радујући се. Па не само то, него и она сама реши да се замонаши, а и осталу децу

своју, с помоћу Божјом, усаветова да заједно с њом ступе у монаштво, да би и она могла рећи с пророком: „Ево ја и деца коју ми је дао Бог“ (Ис. 8, 18). Следећи еванђелску заповест, Григорије све имање своје раздаде сиромасима, и свим срцем презревши сласти и славу овога света пође за Христом, одводећи са собом на исти пут матер своју, браћу и сестре. Мајку и сестре он остави у једном женском манастиру, а браћу одведе са собом у Свету Гору Атонску и ступи у пустињски манастир Ватопед. На путу за Свету Гору устави се на Папикијевој Гори, између Тракије и Македоније, да ту презими код тамошњих монаха заједно са својом браћом. Подвижници оног места се дивљаху његовој младалачкој мудрости. А то би и по промислу Божјем, јер за време тог боравка он успе да поврати у Цркву монахе јеретике, зване Месалијанце, који су живели на оближњој гори. У Ватопеду он потчини себе на потпуну послушност знаменитом, облагодаћеном старцу Никодиму, који се раније подвизавао на Авксентијевој Гори наспрам Цариграда, од кога касније прими и монашки постриг. Од свога светога старца Григорије се научи приводити у дело заповести Божје и све врлине. У другој години свога пребивања код старца Никодима Григорије би удостојен божанственог

јављења. Једнога дана када Григорије беше погружен у размишљање о Богу, изненада стаде преда њ лучезарни и благолики муж, свети Јован Богослов, и умиљато гледајући у њега упита га: Зашто ти, молећи се Богу, сваки пут стално понављаш: просвети таму моју, просвети таму моју? – Григорије одговори: Шта бих ја друго тражио сем то: да се просветим и сазнам како да творим свету вољу Његову? – Тада му свети Еванђелист рече: По вољи Владарке свих, Богородице, отсада ћу ја бити с тобом недоступно.

Пошто проведе три године у безусловној послушности и подвижничком животу под мудрим руководством божанственога старца Никодима, Григорије се лиши њега: јер свети старац у дубокој старости отиде ка Господу. Тада се Григорије удаљи у велику лавру светог Атанасија,^[20] где га оци примише са великом чашћу, пошто се беше прочуо својим врлинским животом. Игуман одреди Григорију послушање: да служи братији у заједничкој трпезарији и да буде појац у цркви. Проживевши тамо неколико година у страху Божјем, у послушности свима, Григорије насвагда укроти и угуши у себи телесне страсти, дајући собом утешан пример еванђелског бестрашћа и божанствене чистоте. Па не само то, него он и најбитније потребе

природе сведе на најмању меру, као да му ништа земаљско није потребно. На пример сан, без кога човек не може бити, он тако победи борећи се с њим три месеца, да не даваше себи ни дању ни ноћу покоја и одмора, сем што би после ручка допустио себи кратко и лако дремање. А и то он допушташе себи из предострожности, да га не би снашле убитачне последице од дуге изнурујуће бесанице. Својом смиреношћу, кротошћу и подвизима он стече свеопшту љубав и поштовање братије. Али, избегавајући славу и чезнући за још строжијим и молитвенијим животом, он кришом напусти Лавру и оде у забачену пустињу, у скит звани Глосија.

У скиту Глосији обитаваше много пустињака, под руководством смерног и богомудрог старца Григорија, који такође беше родом из Цариграда. Руководству овога дивног старца Григорије повери себе, и провођаше строг созерцајни живот, горећи безмерном љубављу к Богу, коме беше посветио и душу и тело.

Непрестаном молитвом победивши сва лукавства ђавоља, Григорије се удостоји благодатних дарова: исцељивати болесне душом и телом, и творити знамења и чудеса.

Погружавајући се у дубину молитвенога духа и озаравајући себе њиме, он долажаше до таквог

степенa умилења и плача срдачног, да му сузе потоцима тецијаху из очију, као из непресушног извора.

Међутим усамљеничко молитвено тиховање христочежњивог Григорија и његових саподвижника у Глосији би поремећено нападима које агарјани вршаху на монахе који тиховаху молитвено ван манастира. То примора Григорија и друге монахе с њима да остави пустињу и удаљи се у Солун. Одатле светитељ намисли да отпутује у Јерусалим ради поклоњења светим местима и да тамо, ако буде угодно Богу, оконча дане своје у некој пустињи. Но желећи да сазна, да ли је ова намера његова по вољи Богу, он се мољаше Богу да му то открије. И њему се у сну јави свети великомученик Димитрије, чије мошти почивају у Солуну. И то на овај начин: Григорије у сну виде себе и своје саподвижнике у неком царском дворцу пред престолом дивнога цара, окруженог безбројним мноштвом велможа и телохранитеља. Један из царске свите, као неки велики кнез, издвоји се, приђе Григорију, загрли га пријатељски, и обраћајући се сабраћи Григоријевој рече: „Ја Григорија задржавам код себе, – тако је Цару по вољи; а ви идите куда хоћете“.

Ово виђење Григорије исприча својој сабраћи, и

сви се они сложише у том да велики кнез није нико други до свети велико мученик Димитрије, и решише да не остављају Солун где почива овај велики угодник Божји. И ту, у Солуну, братија стадоше свесрдно молити божанственог Григорија да прими свештенички чин. Он наЈзад пристаде, али под условом да претходно сазна да ли је на то воља Божја. Тога ради они одредише себи строг пост и молитву. И молитва им би услишана Богом, и свети Григорије прими свештенички чин.

После рукоположења свети Григорије се са својом немногбројном братијом повуче у скит који се налазио на једној гори у близини Верије, где се они стадоше поново подвизавати. Начин живота преподобног Григорија беше овакав: пет дана у седмици он сам није уопште излазио никуда, нити је примао кога; једино је суботом и недељом, после свршених богослужења и примања Божанских Тајни, улазио у духовно општење с братијом, изграђујући их и утешујући их својом дирљивом поучном беседом. Он као анђео Господњи служаше свету Литургију и својим свештенослужењем изазиваше код присутних умилење и плач. У те часове, а нарочито после свете Литургије лице његово сијаше дивном божанском светлошћу. Многи велики свети мужеве дивљаху се његовом

врлинском животу, због којег се он удостоји од Бога дара чудотворства, и називаху га богоносцем и пророком.[21]

У то време отиде ка Господу велика у врлинама мајка светог Григорија. Кћери и саподвижнице њене, сестре светог Григорија, молише га да дође к њима да их утеши у тузи и да им духовне поуке. Он се одазва њиховој родбинској љубави, отпутова у Цариград к сестрама својим, утеши их, поведе их са собом у Верију и ту их остави у једном женском манастиру (где старија од њих Епихарис ускоро умре), па се поново врати у своју милу пустињу, к својој братији. По повратку свом блажени Григорије се упозна и пријатељски зближи са једним простим старцем, пустињаком Јовом. Једном у разговору божанствени Григорије изрази и заступаше мишљење, да не само подвижници него и сви хришћани дужни су непрестано се молити, – као што то свети апостол заповеда. Старац Јов се не сложи са тим и тврђаше да је непрестана молитва дужност само монаха а не и световњака. Свети Григорије, да не би увредио старца и да би избегао многоречивост, престаде расправљати о томе и ућута. Но чим се старац Јов врати у своју келију и стаде на молитву, њему се јави у небеској слави ангео и рече му: „Немој сумњати, старче, у истинитост

Григоријевих речи; он је говорио и говори истину. Тако мисли и ти, и друге томе учи“. Најзад, по истеку пет година усамљеничког молитвеног тиховања у Веријском скиту, блажени Григорије би принуђен, због честих упада Албанаца, да се поново повуче у Свету Гору, у лавру светог Атанасија, где са великом љубављу и радошћу би примљен од тамошњих отаца и братије. И тамо такође, усамљујући се изван манастира, у молчалничкој келији светог Саве, он сем суботом и недељом никуда није излазио, ни с ким се није виђао, и нико га није виђао, изузев кад је у питању било какво свештенослужење. Сви остали дани његови и ноћи протицаху у молитвеном подвигу и богоразмишљању. Дође једном за празник у Лавру, и док је богослужење текло, неки од монаха разговараху међу собом, што њему не би право. Но место да их осуди он се погрузи молитвено у себе по обичају и кроз ум свој у Бога. Наједном обасја га небеска светлост и својим зрацима просвети му очи и душе и тела. Притом виде економа Лавре Макарија у чудној архијерејској одежди. То се заиста доцније и збило: Макарије би прво изабран за игумана манастира а потом за Солунског митрополита где се и упокоји.

Једном, у келијској молитви пред Пречистом

Богомајком, преподобни Григорије мољаше Пречисту да Она одстрани од њега и његове сабраће све што смета њиховом усамљеничком молитвеном тиховању и савршеном монашком животу, и да благоволи Она узети на себе бригу и промишљање о свима њиховим житејским потребама. Свемилостива Владичица услиши његову усрдну молитву: јави му се праћена мноштвом светозарних mužeва. Приступивши му, Она се обрати својим светозарним пратиоцима и рече им: „Од сада па насвагда ви се старајте о потребама Григорија и његове братије“.

Од тога времена, причао је о томе сам блажени Григорије, он је стварно свагда, ма где се налазио, имао очигледне доказе о нарочитом божанском промишљању о њему. Једном за време молитве, преподобнога Григорија захвати лак сан, и њему се приони: он у рукама држи суд чистога млека толико пун, да се оно прелива; затим млеко доби изглед мириснога вина, које, преливајући се преко ивице суда, окваси његове руке и одело, ширећи унаоколо диван мирис. Осећајући дивоту мириса, Григорије се радоваше. Утом му се јави лучезарни младић и рече: Зашто ти не дајеш и другима од тог чудесног напитка, који ти намерно расипаш? Или не знаш да је то непресушни дар благодати

Божје? – Свети Григорије одговори: Али ако у данашње време нема људи који осећају потребу за таквим пићем, коме онда давати? – Младић на то узврати: Иако у данашње време нема жедних таквога напитка, ипак си ти обавезан да испуњаваш своју дужност и не занемарујеш дар Божји, за који ће Господ тражити од тебе рачун. При тим речима виђење се заврши. Григорије се прену из сна и остаде ту седећи цео дан и ноћ обасјан неописивом божанском светлошћу. Свети Григорије ово виђење објасни касније своме пријатељу и ученику Доротеју овако: млеко означава дар обичне речи, појмљиве за срце простих, жељних моралне поуке; а претварање млека у вино означава да ће се са временом од њега тражити поуке о најузвишенијим истинама вере Христове, истинама догматским и небеским. Послушан Божанском призиву он отада отвори своја медоточива уста и сва Света Гора се дивила дубинама његове мисли. Тада он написа и прво своје дело „Живот преподобнаг Петра Атонског“, а затим и „Слово о уласку Богородице у Светињу над Светињама“.

Ускоро после тога блажени Григорије би изабран за игумана Есфигменског манастира,^[22] у коме тада беше двеста монаха. За време његовог игумановања у овом манастиру једном нестане

зејтина, а беше веома потребан. Свети Григорије са братијом сиђе у подрум где су се обично чувале ове намирнице, помоли се Богу и благослови празан суд. И одједном суд се на очи свих напуни зејтином. Дознавши пак да зејтина нема зато што маслине нису родиле, свети Григорије оде са братијом у маслињаке, благослови дрвеће, и од тада маслине су увек добро рађале.

Но свети Григорије беше мало времена игуман. Жеља за пустињском тишином и молитвеним тиховањем одвуче га поново у ћелију Св. Саве близу лавре светог Атанасија. Ту он достиже такво духовно савршенство, да су се и многи свети подвижници дивили његовим равноапостолним врлинама и чудотворству. Али он не избеже разна и честа искушења, по речи Божјој: Сви који побожно хоће да живе у Христу Исусу, биће гоњени (2. Тм. 3, 12). Но све то он трпљаше о радошћу, да би кушање вере његове, вредносије од злата, било на хвалу и част и славу Господа Исуса Христа (ср. Петр. 1, 7). Многе муке поднесе свети Григорије у борби с јересима, које у то време почеше узнемиравати Цркву Божију. Особито велику услугу он учини Цркви изобличавањем лажних учитеља који одбациваху православно учење о духовно благодатној светлости која обасјава унутрашњег

човека, а понекад се и видљиво показује, као на Тавору[23] и на лицу Мојсија после његовог разговора са Богом на Синају.[24] У то време у Свету Гору Атонску дође из Калабрије[25] један учени монах, по имену Варлаам, који са својим следбеницима богохулним учењем наруши мир у Цркви Христовој и спокојство светогорских монаха. У току читавих двадесет три године овај врли пастир свети Григорије јуначки се борио са Варлаамом, и многобројне муке које за то време поднесе свети угодник Божји тешко је подробно и описати. О Таворској светлости Варлаам учаше да је она нешто вештаствено, створено, нешто што се јављало у пространству и бојило ваздух, пошто се она дала видети телесним очима људи, још неосвећених благодаћу. За тако нешто створено Варлаам је сматрао сва дејства Божија, па чак и дарове Светога Духа: духа премудрости и разума..., не страшећи се свести Бога у ред твари јер свођаше на твар светлост и блаженство праведника у Царству Оца Небеснога, силу и дејство Триипостасног Божанства. На тај начин Варлаам и његови следбеници расецали су једно и исто Божанство на створено и нестворено, а оне који су ову Божанску светлост и сваку силу, свако дејство Божје с побожним страхопоштовањем сматрали не створеним него вечним,[26] они називаху

двобожцима и многобошцима. Веру Светогорских пустињака у созерцање Божје светлости и припрему за то созерцање сматрајући заблудом, Варлаам устаде јавно и против њих, и против молитве, и против њиховог тајанственог созерцања. Али пре но што ове Варлаамове клевете против Светогорских монаха постадоше јавне, он дошавши по први пут у Цариград из Калабрије успе да задобије поверење цара и патријарха, тако да им постаде као неки саветник за разна питања. Тако он би одређен да разговара са представницима папе о јединству западних и источних хришћана. Тим поводом он написа и неке књиге, у намери да изложи православно учење о Духу Светом и Његовом исхођењу. О истом питању написа и Свети Григорије два списа, побијајући латинску јерес о исхођењу Светог Духа и од Сина. На питање пријатеља из Солуна да ли се та његова дела слажу са Варлаамовим, он одговори потврдно, али кад касније доби његов спис и прочита га, нађе да је он по много чему неправославан о чему и написа писмо из испоснице Св. Саве где се подвизавао. Светитељ још тада осети да овај философ са запада, иако православан по крштењу, проповеда неког далеког и туђег Бога а не живог и свудаприсутног и свепрожимајућег Бога

Аврамова, Исакова и Јаковљева и свих светих пророка, апостола и мученика. Зато он, на молбу својих пријатеља, и устаде против овог вука у јагњећој кожи, бранећи начин молитве светогорских монаха, који нападе исти овај Варлаам, и божанску вечну Светлост којом Бог открива човеку своју неприступну суштину. Љут и огорчен Варлаам оде у Солун, и продужи тамо ширити своје клевете против Атонских монаха. Да би се одбранили од ове напасти, солунски пријатељи праве побожности, позваше из Свете Горе богомудрог Григорија Паламу. Дошавши у Солун, свети Григорије спочетка дејствоваше у духу кротости, и лично саветујући Варлаама да се остави напада против молитвеног тиховања у које се не разуме а да се бави оним што је научио. Али када увиде да то нема никаквог утицаја на лажног учитеља, свети Григорије стаде изобличавати јеретика Варлаама не само усмено него и пишући изврсне књиге, пуне узвишених истина и божанствених доказа. То примора Варлаама да се свом силом окоми на светитеља Божјег и на Атонске монахе називајући их „пупкогледцима“. Но када му и то не поможе, постиђени Варлаам отпутова у Цариград, усмено и писмено жалећи се Цариградском патријарху Јовану XIV[27] на светог Григорија и Атонске монахе.

Међутим свети Григорије у то време, остајући у Солуну три целе године, усрдно се бављаше излагањем истина Православља, моћно бранећи чистоту њихову. Он ту написа девет дивних списа у одбрану свештених тиховатеља и вечне божанске Светлостикојомзасја Христово лице на гори Тавору. И ту, као и раније, срдачни плач, потпуна повученост и молитвено тиховање беху његово омиљено занимање у слободним часовима. Но пошто усред мноштва људског он не могаше имати сва преимућства пустињске тишине, ипак се он на све могуће начине стараше да избегне и односе са светом. Стога он у најудаљенијем крају куће у којој живљаше начини себи малу келију, и тамо пустињачки молитвено тиховаше, колико је имао времена за то. Једном, о празнику светог Антонија Великог, када други монаси, ученици блаженог Исидора, вршаху свеноћно бденије, а блажени Григорије усамљенички молитвено тиховаше у своме келијском затвору, обасја га божанска светлост и изненада јави му се свети Антоније и рече: Добро је и потпуно усамљеничко молитвено тиховање, али је и општење са братством покаткад неопходно, нарочито у дане заједничких молитава и богослужења. Стога и ти треба сада да будеш са братијом на бденију“. – Послушавши овај савет светог Антонија Великог,

божанствени Григорије одмах отиде на бденије к братији, која га с радошћу дочека; и свеноћно бденије би одслужено веома свечано.

Завршивши своје писмене богословске радове у заштиту Светогорских монаха и на опровржење јеретичких умовања Варлаамових, свети Григорије се врати у Свету Гору, и показа тамошњим пуетињацима и старцима све што је написао о побожној вери против заблуда Варлаамових. Општи похвални одзив њихов јавно и јасно посведочи правилност мисли светога Григорија. У то време упокоји се и његова друга сестра преподобна Теодота која је живела у Солуну као монахиња.

Ускоро после тога наступи време да свети Григорије на очи целог света ратује против осионог јеретика Варлаама и његових богохулних умовања, и да за свој исповеднички подвиг добије бесмртну славу у Цркви Христовој. У то време Варлаам успе да приволи на своју страну патријарха Цариградског Јована XIV, и ствар доведе дотле да патријарх граматом позва на суд Цркве светог Григорија и његове саподвижнике. Праћен својим оданим пријатељима и саподвижницима: Исидором, Марком и Доротејем, свети Григорије допутова у Цариград на суд. Са собом је носио и Светогорски Томос који су потписали

Светогорски старци. И ту, пун Духа Светога, светитељ неустрашиво иступи у заштиту Православља и стараца Светогорских, побијајући Варлаамово аријанствујуће учење, које је претило да поткопа саме темеље хришћанског вероучења и наравствености. Тада патријарх увиде да је Варлаам отворени непријатељ истине, а Григорије учитељ и поборник истине, у свему сагласан са светим Оцима Цркве. Но пошто је ствар била необично важна по Цркву, патријарх у споразуму са царем Андроником Палеологом[28] сазва у Цариграду сабор,[29] на који дође и Варлаам са својим ученицима и следбеницима. На сабор дођоше и многи ондашњи знаменити пустињаци, међу којима су се нарочито истицали Давид и Дионисије који беху из Тракијске околине, где се подвизавао преп. Григорије Синаит (у Парорији, северно од Адријанопоља). Дионисију би претходно откривено с неба какве ће последице тога сабора бити, и тријумф светог Григорија. Сабор би одржан у цркви Свете Софије, под председништвом патријарха. Свети Григорије, обучен у непобедиву силу с висине, отворивши богомудра уста своја, огњеним богонадахнутим речима својим и Божанственим Писмом развеја сву јерес као прах и спали је као трње, и

коначно посрами јеретике. Тако, на сабору би изобличена и осуђена јеретичка заблуда Варлаама, следбеника његовог Акиндина и других сличних лажних учитеља.[30]

Поражен и посрамљен, усто и презрен, Варлаам се извуче из Цариграда и отпутова у своју отаџбину Италију, где пређе у римокатоличку веру. Међутим у Византији се појавише неки његови јавни и тајни пријатељи и следбеници, које он подржаваше својим писмима, проповедајући им у исто време супротна Православљу учења Римокатоличке цркве. Кукољ Варлаамове јереси стаде нарочито сејати и гајити његов следбеник, монах Акиндин. Против њега у Цариграду би одржан нови сабор, на коме свети Григорије још очигледније обелодани заблуде Варлаама и Акиндина о Божанској светлости, наводећи притом доказе и Светога Писма и светих Отаца. На том сабору Акиндин се одрече уз потпис Варлаамове јереси, али његово одрицање не беше искрено. Он и даље нападаше преп. Григорија. И патријарх доцније подржаваше Акиндина, а оптужи светог Григорија као виновника свих црквених немира и пометњи ондашњег времена. Па не само то, него он Акиндина рукоположи за ђакона, а светог Григорија, по његовом наређењу, вргоше у тамницу, у којој невини страдалник муковаше

четири године.

Међутим таква неправичност патријархова не остаде некажњена. Благочестива царица Ана,[\[31\]](#) сазнавши за поступке патријарха и за његову приврженост Акиндину, на два сабора већ осуђеном као јеретик и непријатељ Цркве, нађе да је јеретик Акиндин недостојан свештеничког чина и црквене заједнице, и нареди да га избаце из Цркве. Сам пак патријарх Јован искуси на себи гњев Божји: одушевљен Никифором Григорасом за јеретичка умовања Варлаама и Акиндина, он сам паде у јерес, и као јеретик би лишен престола и црквеног општења.[\[32\]](#) На тај начин би васпостављен црквени мир и слобода невиног страдалца, Светог Григорија.

Нови патријарх Исидор[\[33\]](#) и цар Јован Кантакузен,[\[34\]](#) високо ценећи заслуге светог Григорија за Православну Цркву, убедише светог Григорија, иако се он томе дуго опирао, да се прими архијерејског чина. И свети Григорије би рукоположен за архиепископа Солунског. Али, тада се десише неред у Солуну, и паства не хте примити новог архиепископа. Због тога се свети Григорије повуче у омиљену му Свету Гору Атонску. Међутим наступи празник Рођења Пресвете Богородице. У то време један богобојажљиви солунски свештеник,

припремајући се да служи божанствену литургију, смерно мољаше Господа да благоволи открити му, да ли је Григорије стварно, као што мисле неки, у заблуди у својим умовањима и веровањима односно монашког живота и Таворске светлости и има ли слободу пред Господом. И мољаше јереј Господа да му то открије преко његове болесне кћери, која већ три године лежи непомична. „Господе, – говораше он -, ако је Григорије истински слуга Твој, онда молитвама његовим исцели јадну кћер моју!“ И Господ услиши свештеника: кћи његова тог часа устаде са постеље потпуно здрава, као да никада боловала није.

Ово чудо прослави Григорија, али се црквени нереди и надаље продужаваху у Солуну. За време овог боравка светог Григорија у Светој Гори, допутова тамо цар Стефан[35] Српски који, знајући врлине и заслуге светог Григорија за Цркву Божију, усрдно замоли светитеља да пође с њим у његову земљу. Покушавао је такође да га придобије да буде његов посланик код цара у Цариграду. Тада, наиме, Света Гора беше припојена царству Стефана Душана. Душан је знао какав углед ужива Св. Григорије у својој земљи па није чудо што је таквог мужа хтео да придобије за себе. Да би га придобио предочавао му је како се с непоштовањем односе његови

према њему, чак му не дозвољавају да уђе у Солун и прими своју епископску катедрu. А ја, говорио му је цар Душан, даћу ти и земљу и цркве и богатство. А човек Божји Григорије одговори цару, поред осталoга и ово: Мене уопште не интересује власт, ни имања, ни порези, нити било какве драгоцене ствари. Све то за мене не представља ништа. Да ли би сунђер, који може да упије у себе само чашу воде, бачен на сред овог пред нама налазећег се Јегејског мора, био у стању да смести у себе све воде морских дубина? – Наравно да не би. Упио би у себе колико чашу воде, а таласа и воденог мноштва не би се ни дотакао. Тако и ја. Одавно сам навикао да о маломе живим и да се задовољим са најнужнијим. То је за мене најприроднија ствар. Зато, царе, кад би ме поставио на сва злата која постоје на земљи и под земљом, или да ме бациш у златну реку митског Пактила, и сам би ти видео, да се од свих тих пролазних блага и потреба, не би на мене ништа прилепило. Зато се остави твојих обећања и дарова...

Ово одлучно одбијање понуде не разгневи цара Душана, шта више он га још више поштоваше, жалећи што једно такво светило не може поставити на свећњак своје земље. Григорија су особито поштовали и часни монаси манастира

Хиландара, скојима је он свакако долазио у додир као игуман оближње Есфигменске обитељи. То се јасно види и из тога што се на „Светогорском Томосу“, у коме је светитељ изложио своје и целе Цркве учење о молитвеним тиховатељима и вечној божанској Светлости, налази и потпис игумана Хиландарске обитељи. Вероватно да неком од хиландарских монаха дугујемо и први превод на страни (србуљски) језик једног од дела Светог Григорија (у питању је његово чувено Слово о оваплоћењу Бога Логоса). Међутим свети Григорије ни у Светој Гори не нађе себи пређашњег спокојства и тишине: потребе Цркве убрзо га позваше опет у Цариград. Пошто се стање у Солуну не промени, одатле он би послан на острво Лемнос.[36] Тамо он као архијереј сатвори многа знамења и чудеса, и неућутно проповедаше реч Божију. И остаде на Лемносу дотле док сами Солуњани не осетише потребу за њим, пошто се духовно насиротоваше и намучише под туђинским утицајем на њихове црквене и народне послове. Тада представници клира и највиших достојанственика Солунских отпутоваше на Лемнос, и вратише се отуда у Солун са својим пастиром веома свечано. Народ са неисказаном радошћу срете свога архипастира. Црква Солунска, као надахнута с неба, сва ликоваше у

светом одушевљењу: и уместо уобичајених захвалних песама, свештенство и народ певаху ускршње песме и ускршњи канон, потпуно се предајући својим раздраганим осећањима и усхићеној радости. Тако свети Григорије најзад заузео свој архијерејски престо.

Након три дана после тога светитељ Божји, у присуству силнога света, обави литију и одслужи свету литургију, на којој Бог прослави новим чудом свога великог угодника. Горе споменути богобојажљиви свештеник имађаше сина болесног од падавице: када дође време причешћивања, свештеник паде к ногама свога архипастира и смерно га мољаше да он својим архијерејским рукама причести његово болесно дете. Потресен смиреношћу свештеника и патњама његовог сина, божанствени Григорије испуни његову молбу, и дете оздрави. Другом једном приликом, на празник Рођења Пресвете Богородице, свети Григорије служаше свету литургију у женском манастиру. У току свете литургије монахиња Илиодора, слепа на једно око, неприметно се примаче к светитељу и крајем одежде његове кришом дотаче своје слепо око, и оно тог тренутка прогледа.

И многа друга чудеса учини свети Григорије. Под његовом мудрошћу управом Црква Солунска наслађиваше се миром и тишином. Но

светитеља Божјег очекиваху нови подвизи и тешке невоље. У то време следбеници Варлаама и Акиндина не престајашу смућивати Православну Цркву у Цариграду. Тада свети Григорије поново ступи у борбу са злим јеретицима, у заштиту Православља. Борбу вођаше он с њима и писмено, својим богомудрим књигама и усмено. Цар и патријарх, да би смирили силну узнемиреност, изазвану јеретицима у Цркви Христовој, нађоше за неопходно да сазову нови сабор у Цариграду ради умирења Цркве. Пре осталих они позваше на сабор светог Григорија. И он дође. Овај сабор (1351. год.) би веома велики, много већи од претходних, истим поводом сазваних. На њему су учествовали не само архијереји са патријархом и царом на челу, већ и сви царски рођаци и учени саветници, као и учени људи Цркве. На њему је учествовало и мноштво монаха и пустињака, сав свој живот Божјој мудрости и њеном искању посветивших. Сабра се и огромно мноштво побожног народа, жељног да чује реч вере и мудрости; народа је било тако много да се није могао сместити у велики царски дворцац са свом његовом околином. На сабору непријатељи истине, као и раније, бише посрамљени и понижени: и лични говори светог Григорија, и његова догматска дела, читана на

сабору, запушише уста јеретицима. Праћен поштовањем цара и благословом патријарха и Цркве, свети Григорије с чашћу крену к својој пастви у Солун, но Јован Палеолог[37] који у то време борављаше у Солуну спречи светитеља Божјег да уђе у Солун, (због неког уговора хоји је склопио са царом Душаном), те он би принуђен да се упути у Свету Гору. Но кроз три месеца светитељ би од истог Палеолога позван с чешћу на свој Солунски престо.

Годину дана после тога свети Григорије се тешко разболе, и боловаше дуго, те се сви бојаху за његов живот. Али Бог му продужи живот за нове подвиге. Међутим, он се не беше још сасвим опоравио од своје болести, а њему стиже од Јована Палеолога писмо, којим га он усрдно позиваше да дође у Цариград и прекине свађе и несугласице у царској породици, између њега и његовог таста, Јована Кантакузена. Не жалећи себе, свети Григорије крену у Цариград. Али на путу за Цариград он би ухваћен од агарјана (Ахименида) и одвезен у Азију као заробљеник и роб. И тамо светитељ проведе читаву годину у својству роба. Али не остајаше беспослен: продаван из града у град, он проповедаше Еванђеље Христово, утврђујући православне у вери, тешећи заробљене хришћане и крепећи их да са надом носе крст и чекају награду и венце

после смрти, и свима објашњавајући тајанства мудрости Божје у спасењу људи. Са светом неустрашивошћу ступаше свети Григорије у спорове о вери са агарјанима[38] и отпалим од Цркве јудејствујућим јеретицима, увек делајући као истински апостол Христов. Противници светог Григорија дивљаху се његовој премудрости и благодати која излажаше из уста његових. А неки од њих, у немоћној злоби својој стављаху га на страшне муке, и можда би га као мученика убили, да га сами агарјани нису чували надајући се добити за њега велики откуп. И стварно, по истеку године откупише богомудрог Григорија од агарјана и вратише га Солунској цркви неки побожни трговци Срби из западних крајева (вероватно из околине Дубровника).

И тако, откупљен од христољубаца из ропства, свети Григорије као мученик бескрвног мучеништва радосно дође к пастви својој. Пун различних дарова Божјих, овај изабрани сасуд Христов, по угледу на великог апостола Павла, делаше тихошћу, кротошћу и смерношћу, али у исто време он и надаље неустрашиво иступаше против непријатеља Бога и вере православне, силно их изобличавајући и јеретике мачем речи Божје побеђујући. Благ и незлопамтив, он узвраћаше за зло добром, и усрдно се стараше

да зло победи добром. Он никада не слушаше оне који говораху о клеветама непријатеља његових против њега. Беше он великодушан и трпељив у свима невољама и тешкоћама; глад и жеђ он увек сматраше за посласицу, сиромаштво за богатство, муку и напасти за радост, гоњење и ругање за част и славу; и као истинском ученику Христовом јарам Христов беше му благ и време лако. Због тога му се дивљаху не само хришћани већ и нехришћани. Њега очи свагда бољаху од молитвених суза које су му непрестано текле. Умртвивши све страсти и потчинивши тело духу, свети Григорије се целог живота свог добрим подвигом подвизаваше: и тако прогна из Цркве јеретике и од Христа одступнике, богонадахнутим речима и списима веру православну утврди, учењем својим премудрим догмате светих Отаца објасни, животом својим анђелским житија преподобних као царским печатом запечати, и као један од апостола Христово стадо тринаест година богомудро и богоугодно руководи. У току последње године, по повратку из агарјанског ропства, свети Григорије учини не мало чудеса исцељујући болеснике. Тако, пријатеља свог јеромонаха Порфирија он молитвом двапут подиже са болесничке постеље. Пред своју блажену кончину он крсним

знамењем и молитвом исцели петогодишње дете неке кројачице, које је страховито патило од крволиптења и било на самрти, и поврати му потпуно здравље.

Ускоро затим свети Григорије се разболе, али је и даље проповедао реч Божју све док не леже у постељу. Како је болест напредовала, он је све чешће говорио у беседама о смрти. Тако у беседи од 1. августа он говори о узроцима болести и страдања: демону и греху који су их увели у свет. Једне од недеља пред смрт, не беше више у стању да устане из кревета, тако да је беседио лежећи. Протумачивши дневно Еванђеље, светитељ је говорио присутнима о правој опасности која прети хришћанима. Та опасност није телесна смрт, него вечна пропаст и тела и душе. Осетивши блиску кончину, он присутнима предсказа и дан свога одласка у живот вечни. „Пријатељи моји, – говораше им он сутрадан по празнику светог Златоуста[39] -, данас ћу ја отићи од вас ка Господу. То знам, јер ми се у виђењу јављао божанствени Златоуст и с љубављу ме као пријатеља свог позивао к себи“. И стварно, тог истог дана, 14. новембра, свети Григорије отиде ка Господу у Његове вечне обитељи рајске. А када светитељ умираше, они што беху око њега видеше да уста његова шапућу нешто, али од тога они једва разабраше

ове речи: „К небесима! к небесима!“ Са тим речима света душа његова се тихо и мирно одвоји од тела и одлете на небо.[40] А кад се блажена душа његова растаде са телом, лице његово заблиста, и сва се соба где он издахну озари светлошћу, чему сведок би сав град који се слегао к светитељевим моштима ради последњег целива. Тако благоволи Бог да овим чудом прослави верног угодника Свог, који је и за живота свог био светло обиталиште благодати и син божанствене светлости.[41]

Какво је место заузео у Цркви и пред Богом овај истински сасуд божанске светлости, сведочи дивно и чудно виђење кога се удостоји један монах Лавре Св. Атанасија у Светој Гори, у којој се светитељ дуго времена подвизавао. Монах о коме је реч био је од ретких молитвених тиховатеља; обично је ћутао повучен од свих у молитвену тишину. Он се даноноћно молио да му Бог открије каквог се места на небу удостојио Св. Григорије и у чијем друштву се налази. Док се тако молио, једне ноћи имаде виђење као да се налази у Цариграду у храму Божанске Мудрости, који он никад није видео пошто у Цариград није ишао. У храму виде сабор светих Отаца, међу којима беше Св. Атанасије Велики, Василије Велики и Григорије Богослов, уз то Григорије Нисијски и Кирило Мудри, а са њима

мноштво других богослова и светих. Сабрани Оци су живо о нечему расправљали, али монах и поред свег напора није био у стању да схвати о чему говоре. Кад дође време да се по обичају донесе одлука, тада монах чу како сви кажу као једним устима: ми не можемо потврдити учење и изгласати одлуку, ако не дође на сабор и не буде присутан на гласању и Григорије Солунски митрополит. Тада послаше једног послужитеља да одмах зове Григорија на сабор. Послужитељ оде, али се ускоро врати и рече: немогуће је да се њему сад било ко приближи, јер стоји поред самог царског Престола и насамо разговара са Царем. Они му заповедише да поново иде, да причека док се разговор заврши, па да га онда позове. Он тако и уради и јави Григорију у погодно време, да сабор не може да потврди одлуку коју је донео без његовог присуства. Сазнавши то он дође на сабор. Видевши га Оци како долази, сви устадоше и примивши га љубазно, посадише га међу тројицу врхунских Богослова равних по слави и части. Тако сабор у његовом присуству заврши свој рад и потврди своју одлуку, упоредивши своје речи са његовим, а све у славу саборне Цркве Христове. Сви присутни богослови су му се обраћали са благодарношћу и неописивом радошћу говорећи: све оно што су они у разним

околностима и временима богословствовали, све је он то сабрао у једно сад у последња времена, божанском силом и благодаћу, и добро сјединио, и обрадио, и прославио њих кроз себе Духом Светим; тако је нове јереси славно победио и учинио да његове речи буду нека врста закључка и развоја њихових светих речи и мисли.

Прославивши тако сви заједно Григорија, и сваки богослов појединачно, свети Оци на крају устадоше и тако се заврши сабор. Ту би и крај овог дивног виђења светогорског пустињака, којим Бог откри небеску славу овог проповедника и заједничара вечне божанске Светлости.

Оставивши стаду своје као богато наслеђе и велику ризницу-тело своје, (данас се налази у саборном храму Солунске митрополије њему посвећеном), које анђелском чистотом преславно заблиста при исходу душе, Свети Григорије обилно даје и до сада исцељења свима болеснима и слабима који одасвуд долазе с вером к светим моштима његовим,^[42] у славу Христа Бога нашег, коме са беспочетним Оцем Његовим и с пресветим, благим и животворним Духом приличи свака слава, част и поклоњење сада и увек и кроз све векове. Амин.

СВЕТОГ ОЦА НАШЕГ ГРИГОРИЈА ПАЛАМЕ:

НЕКОЛИКО НЕБЕСКИХ МИСЛИ О ВЕЧНИМ ИСТИНАМА

СВЕТИ Григорије живео и делао у четрнаестом столећу, а сав истога духа, истога живота, исте мудрости и богомудрости са светим Оцима што живеше пре њега. У своме расуђивању о вечним истинама еванђелским он је увек „са свима светима“ (Еф. 3, 18): увек једнога духа с њима – Христовог духа, једнога ума с њима – Христовог ума (1. Кор. 2, 16), једнога живота с њима – Христовог живота. Сав са њима, он нам богонадахнуто преноси, и апостолски благовести, и светоотачки тумачи, и исповеднички одстојава, и мученички посведочава свете истине нашег спасења и обожења, нашег освећења и прослављења. Свете истине он проповеда и исповеда, објашњава и брани својим светим умом, светим језиком, светим животом, светим страдањем, светим речима. Када мисли – он Духом Светим мисли; када осећа, када говори, када твори – он све то Духом Светим чини. Зато је он са свима светим Апостолима и светим Оцима и светим Мученицима и светим Исповедницима наш бесмртни и непогрешиви вођа, наш вечни и неустрашиви војсковођа кроз све буре и олује земаљског живота нашег, кроз све пустиње и

прашуме земаљских заблуда наших, тако за све православне од сада па до Страшнога суда. Истина о човеку је главна мука којом се свети Григорије мучи. Он вели: Адам је створен од Бога безгрешним и младим; Адам се добровољно потчинио ђаволу, окренуо телесним насладама, потпао под духовну прљавштину и упао у противприродност. До нарушења заповести Адам је био заједничар божанствене светлости и сијања, као истински обучен у одећу славе, није био го, није осећао срамоту голоће. Грехом је лишио себе оне славе, којом га је Творац био украсио, а коју је потом Спаситељ показао на Тавору при Преображењу. Таворским чудом Господ је показао каква ће бити одећа славе, у коју ће се у будућем веку обући блиски Богу, и какво је било одело безгрешности, којег лишивши себе грехом, Адам је угледао себе да је го и постидео се.

На Тавору је био дат праобраз будуће славе васкрсења; а васкрсење Христово је показало ту славу у пуној мери, поновило пред Маријом Магдалином, која је дошла на гроб, таворско чудо. Пећина гроба Господњег била је препуна светлости васкрсења која се излила на Марију, која је стајала код Гроба. Оваплоћење Бога Логоса донело је нама људима неисказана блага, па и само Царство Небесно. Свети Григорије

пише: Колико је до учовечења Бога Логоса небо било далеко од земље, толико је далеко било од нас Царство Небесно... Син Божји постао је човек, да би показао на какву нас висину Он узноси; да не бисмо уобразио како смо тобож сами себе ослободили робовања ђаволу; да би Он, као двострук природом, постао посредник, усклађујући својства обеју природа; да би раздрешио окове греха; да би показао љубав Бога према нама; да би показао у какав смо бездан зла ми упали, те је било потребно оваплоћење Бога; да би постао за нас пример унижења, које је свезано са телом и страдањима; да би постао лек против гордости; да би показао да је Бог створио нашу природу добром; да би постао начелник новог живота, потврдио васкрсење и прекинуо безнадежност; да би, поставши Син Човечији и узевши удела у смрти, начинио људе синовима Божјим и учесницима божанског бесмрћа; да би показао да је људска природа, за разлику од свих створења, саздана по лику Божјем; да је она толико сродна с Богом, да се може сјединити с Њим у једној Ипостаси; да би почаствовао тело, и то смртно тело; да горди дуси не би смели сматрати себе и мислити о себи да су они драгоценји од човека, и да се могу обожити услед своје бестелесности и привидне бесмртности; да би сјединио

раздељене природом људе и Бога, сам Христос постаје посредник у обема природама.

Божанском благодаћу Својом Бог је ставио самога себе у човеково биће створивши га по Својој слици и прилици, и узвисио на земљи човека као самосвесно биће ... Човек је више него ангео саздан по слици Божијој ... Бог је украсио нашу природу као своје будуће обличје, у које се Он хтео обући... Људска природа је толико чиста, да може бити сједињена с Богом по Ипостаси и нераздељиво пребивати с Њим у вечности.

Живот душе јесте једињење душе са Богом, као што је живот тела једињење тела са душом. И као што преступањем заповести, одвојивши се од Бога, душа је умртвила себе, тако послушањем заповести, сјединивши се поново с Богом, она оживљује себе... Као што је одвајање душе од тела – смрт тела, тако је одвајање Бога од душе – смрт душе. Управо смрт душе и јесте смрт у правом смислу речи. Као што смрт душе јесте права смрт, тако и живот душе јесте прави живот... Ми смо пре телесне смрти умрли, подвргнувши се душевној смрти, тојест одвајању од Бога... Одвајање душе од Бога кроз грех јесте вечна смрт.

Наш живот треба да буде подражавање Христу, учи свети Григорије. Почетак нашег

подражавања Христу јесте свето крштење, ознака Господњег погребенија и васкрсења; средина – врлински живот и владање по еванђелским заповестима; а крај – победа над страстима помоћу духовних подвига... Као што земља без обраде не доноси корисне плодове, тако и душа без духовних подвига не може стећи себи ништа богољубиво и спасоносно ... Срце и помисли ваља обрађивати. Време живота јесте време покајања; у садашњем животу слобода воље је свагда на снази, зато нема места очајању... Почетак покајања се састоји у самоукоравању, исповести и уздржавању од рђавих поступака... Бог је саздао човека слободним и одликовао га великим даром благоразумности, с тим да би човек, правилно користећи своју слободну вољу, тежио ка добру а не ка злу... Све телесне страсти ничим се другим не лече до умртвљавањем тела кроз разумно уздржавање у храни, уз сарадњу молитве која иде из смиреног срца.

Но телесне страсти су пореклом од духа; зачињу се у духу, расту у њему, па се преносе на тело. Зато ваља, учи свети Григорије, чистити ум од рђавих помисли и водити борбу са њима. Јер греси се корене у помислима. Преко помисли се води мислена борба у нама самима, далеко опаснија него борба уз учешће чула; она је

свагда у току, и за извршење зла она се не
нуждава ни материје, ни времена, ни места.
Чулна борба која води ка греху, почиње од
ствари, од онога што смо чули, видели, опипали,
окусили, док се мислена борба у нама збива под
непосредним утицајем духова зла, од њихових
нападаја и подстицаја. Зато, ако ко и победи у
тој чулној борби, то још не значи да ће остати
непобедив и у мисленој борби. Међутим, који
победи у унутрашњој борби, тај побеђује и
спољног непријатеља... Уколико телесне страсти
имају свој почетак у страсном уму, онда од њега
и треба почињати њихово лечење. Јер ко жели
да угаси пожар, неће га угасити ако буде
пресецао пламен одозго, него ако уклони горећи
материјал; тако и у односу на блудне страсти:
ако се унутрашњи извор помисли не исуши
молитвом и смиреношћу, него се борба сведе
само на пост и умртвљавање тела, онда ће то
бити безуспешна борба.

Сваки који је крштен, вели Свети Григорије, ако
жели да задобије обећано вечно блаженство и
спасење, стараће се да живи слободан од сваког
греха.

Светог оца нашег Григорија Паламе:

ВЕОМА СМЕРНОЈ МЕЂУ МОНАХИЊАМА

КСЕНИЈИ О СТРАСТИМА И ВРЛИНАМА И О ПЛОДОВИМА УМНОГ ТИХОВАЊА[43]

ОНИМА који желе да се потпуно предају молитвеној самоћи, не само што им је неугодно разговарање и општење са мноштвом људи него и са онима који живе на исти начин као и они. То бива зато што се тиме прекида стални и омиљени разговор с Богом, а сабраност ума, којом се одликује унутарњи и истински монах, разбија на два а понекад и на више делова. Зато кад су упитали неког од Отаца: зашто избегаваш људе? – одговорио је: „Стога што ми је немогуће да будем истовремено и са Богом и са људима“ (ава Арсеније). Неки опет други Отац, говорећи о овоме из личног искуства, каже да не само општење, него и сами сусрет са човеком у стању је да поремети чврстину умног мира и спокојства оних који молитвено тихују (ава Исак Сирјанин).

Ако се ствар још брижљивије испита, то и само сећање на приближавање, ишчекивање нечијег доласка и на сусрет са њим, довољно је да узнемири умни део душе. Шта више, и онај који се бави писањем, оптерећује ум свој бригама. Ако се деси да онај који се бави писањем спада у духовно напредније и у оне који су због

душевног здравља задобили љубав Божју, такав иако пише, љубав Божја ипак дејствује у њему, премда не непосредно и чисто. Ако ли је онај који пише један од оних који су подложни многим душевним страстима и болестима, а ја сам управо један од таквих, и који би требали да непрестано вапију Богу: Излечи ме, сагреших Ти! – онда је неразумно да се такви предају писању пре него што се исцеле, да напуштају молитву и да се добровољно баве било чим другим. Поред тога, такав долази преко својих списа у додир и са одсутним људима; његови списи, који остају и после његове смрти, падају у разна времена у руке многих људи, доспевајући чак и тамо где он не би желео.

Управо је то био разлог да многи оци Тиховатељи нису хтели ништа да пишу, иако су били способни да напишу веома важне и корисне ствари. Ја, међутим, који по свему заостајем у тачности и строгости иза Отаца, имао сам обичај да пишем, истина по нужди. Но сада ме онерасположише према писању они који са завидљивим оком гледају на неке од мојих списа, тражећи у њима повода да их злоупотребе.[44] Они се закаче, по великом Дионисију, за слова, и неразумљиве знаке, за непознате слоге и речи, за које њихова памет није дорасла. А заиста је неразумно и ниско и

несвојствено онима који стварно желе да схвате божанске истине, заустављати се на речима, а на смисао и циљ реченога не обраћати пажњу. Знам да сам заслужио њихове клевете, али не због тога што нисам писао сагласно Светим Оцима – то се, благодаћу Христовом, да закључити из онога што сам написао, него због тога што сам писао о ономе чега нисам био достојан, покушаваши можда као неки други Уза да слабом речју подржим колесницу истине (уп. 2. Сам. 6, 6-7). Но ипак, не изли се на мене гнев Божји, него само умерена казна, те не би дозвољено да ме противници савладају. Наравно, и то се догодило због моје недостојности. Јер нисам био достојан, а разуме се ни способан, да пострадам за истину и тако да са радошћу постанем заједничар страдања светих.

Јер шта? – Зар чак и Златоусти Отац, који док се још у телу налазио би прибројан Цркви првородних на небесима и који је боље него било ко други писао тачно, јасно и умилно о побожности, зар и њега тако великог не избацише као оригенисту из Цркве, и зар не би осуђен на прогонство? А Петар, челник врховног збора ученика Господњих, каже да су ондашње незналице извртале још тада оно што је тешко разумљиво у посланицама Великог Павла, „на

своју сопствену пропаст“ (2. Петр. 3, 6). Ја опет због незнатне тешкоће од стране оних који су ме напали, иако су саборски били осуђени, имао сам намеру да убудуће потпуно прекинем са писањем. Али ево сада ти, света Старице, поче да ме молиш, служећи се молбеним писмима и порукама, да ти опет пошаљем поучне речи, иако се ти особито не нуждаваш у поукама. Јер заједно са старошћу по годинама поседујеш, благодаћу Христовом, и зрели ум, закон светих заповести прочитала си дугогодишњом праксом и искуством, разделивши Дане свога живота на послушање и молитвено тиховање. Украсивши њима сасуд своје душе, припремила си га да прими у себе и задржи божанске особине. Ади таква је душа кад се једном силно распали жеђу за духовном науком: постаје незаситива. Зато мудрост и каже за њу: „Они који ме једу опет ће огладнети“ (Прем. Сирах. 24, 21). А Господ који ту жеђ усађује у душу, каже за Марију која је овај „добри део“ изабрала, „да се неће одузети од ње“ (Лк. 10, 42).

Теби су ове поуке вероватно потребне и ради кћери великога Цара, које су ти поверене на васпитање; особито поуке о расуђивању, на основу којег ти још од рођења чезнеш да се венчаш са Даваоцем нетрулежности. Као што је Он примио ради нас истинско наше тело, тако

ево и ти, угледајући се на Њега, обукла си на себе лик почетника и оних којима су поуке потребне. Зато и ја, иако нисам много богат што се тиче знања, особито знања ове врсте, али ради послушања и ради извршења заповести да „дајемо ономе који тражи“ (Мт. 5, 42), одаћу по част љубави у Христу на основу онога што имам, показујући бар добру намеру.

Знај дакле, о света Старице, боље речено нека преко тебе науче дјеве које су изабрале да живе по Богу, да постоји и смрт душе, по природи бесмртне. То каже и љубљени ученик Христов Јован Богослов: „Има грех који води у смрт ... а има грех који не води у смрт“ (1. Јов. 5, 16-17), мислећи овде свакако на смрт душе. Исто тако каже и велики Павле: „Светска туга доноси смрт“ (2. Кор. 7, 10), наравно смрт душе. И опет: „Устани ти који спаваш и васкрсни из мртвих, и обасјаће те Христос“ (Еф. 5, 14). Из којих мртвих заповеда да се устане? – Без сумње, из помрлих у телесним жељама, које ратују против душе. Зато је Господ и назвао мртвацима оне који живе у овом сујетном свету. Јер кад Му је затражио један од Његових ученика да оде да сахрани свога оца, није му дозволио већ му је заповедио да иде за Њим, а да „остави мртваце да сахрањују своје мртве“ (Лк. 9, 60-61). Овде Господ назива мртвацима и оне који су (телесно)

били још живи, али су духовно били мртви. Јер као што је одвајање душе од тела – смрт за тело, исто тако и одвајање Бога од душе – смрт је за душу. А то и јесте права смрт: смрт духовна. На ту смрт је указао Бог и кроз заповест у Рају, када је рекао Адаму: „У који дан окусиш са забрањеног дрвета, смрћу ћеш умрети“ (Пост. 3, 17). Ауша Адамова је онда умртвљена, кад се преступом одвојила од Бога. Он је телесно живео и после тога деветсто тридесет година. Међутим, смрт која се увукла у душу због преступа, не само што је душу оштетила и навукла на човека проклетство, него је и само тело, учинивши га многострадалним и многострасним и трулежним, предала на крају смрти. Јер земаљски Адам је тек после умртвљења унутрашњег човека преступом, чуо: „Земља да је проклета у делима твојим. Трње и коров ће ти рађати и у зноју лица својега јешћеш хлеб свој, докле се не вратиш у земљу од које си узет; јер си прах и у прах ћеш се вратити“ (Пост. 3, 17-19).

Иако ће за време оног поновног будућег рођења, кад васкрсну праведници, устати и тела безаконика и грешника, то ће бити да би се предала другој смрти, оном вечном мучењу, неуспављивом огњу, шкргуту зуба, крајњој и опипљивој тами, мрачном и огњеном неугасивом

паклу, о коме говори пророк: „Биће сажежени безаконици и грешници заједно, и никога неће бити да угаси“ (Ис. 1, 31). То и јесте „друга смрт“, сагласно учењу Јовановом у Откровењу (Откр. 20, 14). Послушај шта каже и велики Павле: „Ако по телу живите, умрећете; ако ли духом дела телесна умртвљујете, живећете“ (Рим. 8, 13). Овде Апостол говори о животу и смрти будућега века. Под животом подразумева уживање вечног царства, а под смрћу овековечење онога мучења.

То значи да гажење Божје заповести постаје узрок двоструке смрти, и духовне и телесне: било да се ради о смрти у овом животу, или о оној у бесконачном мучењу. Права пак смрт састоји се у одвајању душе од божанске благодати и у њеном присаједињењу греху. То је смрт од које беже и од које се страше сви они који имало памети имају. За оне који имају разума, она је језивија и од паклених мука. Зато и ми бежимо од ње, колико год нам то силе дозвољавају. Све одбацимо, све оставимо, свега се одрецимо: и веза и послова и жеља; тј. свега онога што нас разара и одваја од Бога и од чега се таква смрт састоји. Онај који се од те смрти чува и боји, за њега телесна смрт није страшна, јер у њему обитава истински живот, који управо кроз смрт постаје неодузимљив. Јер као што је

смрт душе, права и главна смрт, тако је и њен живот – прави живот. Живот пак душе је њено сједињење с Богом, као што је и живот тела његово јединство с душом. И као што се кроз гажење заповести умртвљује душа која се одвојила од Бога, тако она поново сједињена с Богом кроз послушање заповести, оживљује. Зато и каже Господ у Јеванђељу: „Речи које ја говорим, дух су и живот су“ (Јн. 6, 63).

Сазнавши то из сопственог искуства, апостол Петар Му је говорио: „Речи живота вечнога имаш“ (Јн. 6, 68). Но оне су „речи вечнога живота“ само за оне који су послушни; непослушнима ова заповест живота бива на смрт (ср. Рим. 7, 10). Тако и апостоли, који су били миомир Христов, једнима су били „мирис смртни за смрт, а другима мирис животни за живот“ (2. Кор. 2, 16).

С друге стране, тај живот не припада само души него и телу. Јер он и тело обесмрћује васкрсењем, избављајући га не само смртности, него уз то и бесконачне смрти, тј. оног будућег мучења. Он и телу дарује вечни живот у Христу, у коме нема бола ни туге, и који је заиста бесмртан. И као што је иза духовне смрти, тј. за преступом и грехом, дошла телесна смрт и распадање у земљи и претварање у прах, а за телесном смрћу опет – осуда душе у аду, исто

тако ће и после васкрсења душе, које значи повратак Богу кроз послушање божанским заповестима, доћи до васкрсења тела, кад се оно поново сједини с душом. Овом пак васкрсењу ће следити истинска нетрулежност и вечно заједничко живљење с Богом свих оних који се тога удостоје: оних који постану на место телесних – духовни, и који буду живели као ангели Божији на небу. Ево шта о томе каже Апостол: „Бићемо узети у облацима на сусрет Господу на небо, и тако ћемо свагда с Господом бити“ (1. Сол. 4, 17).

Као што је Син Божији, поставши човек из човекољубља, умро телесно, при чему Му се душа одвојила од тела, али не и божанство, па је Он стога, васкрснувши Своје тело, вазнео га на небо у слави, тако се дешава и са онима који овде на земљи живе по Богу. Разлучујући се са телом, али се од Бога не одвајајући, они ће у моменту васкрсења вазнети и тело к Богу, и ући са неисказаном радошћу онде где је већ ушао наш претеча Исус (ср. Јевр. 6, 20), и тако постати заједничари Христове славе која ће се открити. То значи да ће они постати не само заједничари васкрсења Господњег, него и Његовог вазнесења, и свега богоподобног живота Његовог. То се, међутим, не односи и на оне који су овде живели телесно и које је смртни час

затекао ван икакве заједнице с Богом. Јер иако ће еви да васкрсну, ипак ће по речима Апостола, сваки васкрснути „у своме чину“ (1. Кор. 15, 25). Онај који је овде умртново духом телесна дела, живеће онде са Христом божанским и уистину вечним животом; онај који је овде на земљи убио дух телесним жељама и страстима, биће, авај, у оном животу осуђен заједно са творцем и узрочником зла (ђаволом), и предан неподношљивом и вечном мучењу. То и јесте „друга“ и последња смрт.

Где се зачала истинска смрт, која је створила и проузроковала привремену и вечну смрт душе и тела? Зар се то није десило у земљи живота? Зато је човек, чим се то десило, био осуђен, авај, на прогонство из Раја Божјег, као онај који је стекао смртоносни и за божански Рај неприкладни живот. Исто то ће се десити и са истинским животом, који је узрочник бесмртног и правог живота душе и тела. Он ће имати свој почетак у овом месту смрти. Стога онај који не хита да га овде усели у душу, нека не обмањује себе празним надама да ће га онамо примити. И нека се не нада да ће се на судњем часу удостојити Божјег човекољубља. Јер тада ће бити час награде и казне, а не сажалења и човекољубља. Време откривења строгости и гњева и праведног суда Божјег, час у који ће се

показати силна и моћна рука, управљена на мучење непослушних. Тешко ономе који падне у руке Бога живог! Тешко ономе који онде искуси гнев Божји, који није искусио још овде, кроз страх Божји, силину гнева Његовог, и који није стекао унапред, преко добрих дела, залог и заруке Његове човекољубивости. Јер то у ствари и јесте смисао садашњег живота; управо зато нам је Бог и доделио овај живот, дајући нам могућност покајања. Кад не би било тако, онда би човек оног момента кад је погрешно, био лишен живота. Иначе, какву корист би имао од њега? – Зато је уопште неумесно да се људи предају очајању, иако га лукави подмеће на разноврсне начине, и то не само онима који живе немарно и лакомислено, него понекад и подвижницима.

Пошто је, дакле, време овога живота време покајања, то већ сама чињеница да је грешник који жели да се врати Богу још жив, јесте сведочанство да га Бог прима. Јер овдашњем нашем животу увек је саприсутна слобода воље. А слобода воље има као основу могућност примања или одбацивања горе указаног пута живота и смрти. Човек може да изабере оно што хоће. Где је ту онда место за очајање, ако је свагда и свима могуће, наравно ако то зажеле, да задобију вечни живот? Видиш ли ко лико је

Божје човекољубље! Бог нас не кажњава у почетку због наше непослушности праведном казном, него нам по Својој дуготрпељивости оставља време за повратак. У том времену дуготрпељивости Он нам даје власт да Му се усиновимо, ако будемо хтели. Шта, зар само могућност усиновљења? И више од тога: даје нам моћ да се сјединимо с Њим, да постанемо са Њим један дух. Чак и онда кад у овом времену дуготрпељивости *ми* пођемо супротним путем, и више заволимо смрт него ли истински живот, Он нам ни тада не одузима даровану власт. И не само што је не одузима, него нас изнова призива: обилази тражећи нас и враћајући на дела живота, од јутра до самог вечера нашег битисања, сходно оној причи о винограду (ср. Мат. 20, 1-10).

Али, ко је тај који нас зове и обећава плату? – То је Отац нашег Господа Исуса Христа и Бог сваке утехе. Шта је виноград у који нас призива на рад? То је Син Божји, који је рекао: „Ја сам чокот“ (Јн. 15, 1). Јер нико не може доћи Христу, као што је Он сам рекао у Еванђељима, ако га Отац не привуче. А шта су лозе? То смо ми. Послушај опет шта Он сам каже: „Ви сте лозе а Отац мој је виноградар“ (Јн. 15, 1. 5; 6, 44). Дакле, Отац који нас кроз Сина измирује са самим Собом, предвиђајући наша прегрешења,

призива нас, али не као оне који чине рђава дела, него као незапослене. Истина, и нерад је грех, јер ћемо и за свако празно слово дати одговор (Мат. 12, 36). И као што рекох, превиђајући грехе које је сваки од нас учинио, Бог нас сваки пут изнова призива. Зашто нас зове? – Да обрађујемо виноград. То значи, да се старамо о лозама, тј. о себи самима. А после тога, – о непојмљивог Божјег човекољубља! – обећава нам чак и плату и даје нам је, нама који радимо за саме себе. Дођите, каже Он, примите живот вечни који вам нудим пребогато! Наградићу и замор од пута, и саму жељу да га добијете од Мене, као да сам вам лично дужан. Ко је тај који не дугује откуп Искупитељу од смрти? Ко не благодари Даваоцу живота? Међутим, Он чак обећава унапред и плату, и то плату неописиву! Јер, каже Он, „Ја дођох да имају живот, у изобиљу“ (Јн. 10, 10). Шта то значи „изобиље“? – Значи да Господ не само што се налази и живи са нама, него нас чини и браћом Својом и санаследницима. Изгледа да је управо то „изобиље“ она плата што је давана онима који су похитали животворном Чокоту, који су били лозе Његове, и који се старају о себи и себе обрађују.

Шта такви раде? – Најпре подрезују све што је сувишно и непотребно и што спречава

сазревање плодова достојних божанске житнице. Шта ту спада? Богатство, уживање, сујета, слава, све што је пропадљиво и пролазно, свака прљава и лукава страст душе и тела, сва уображена и горда збрканост ума, свако чувење, призор и свака реч која је у стању да души нанесе штету. Јер ако човек са великом пажљивошћу и трудом не подрезује и не чисти, све оно што ниче и расте у његовом срцу, никад неће уродити плодом вечнога живота.

Ову чистоћу о којој је реч могу задобити и они који су у браку, али са великим напором и трудом. Зато сви они који су се од младости удостојили милости Божје, који су продорнијим оком ума осетили и видели вечни живот и постали заљубљени у његова добра, избегавају брак на дозвољен начин, пошто по речима Господњим и у васкрсењу: „нити се жене нити удају, него су као ангели Божји“ (Мат. 22, 30). Онај, дакле, који жели да буде као ангел Божји, тај се још овде на земљи, по угледу на синове васкрсења, с правом уздиже изнад телесног општења. Уосталом, у самом почетку жена је била повод за изговор за грех. Према томе они који не желе да са своје стране дају ђаволу било какав повод, нека одустану од брака. Ако се узме у обзир и непокорност нашег тела и тешкоћа око његовог усмеравања на врлину,

боље речено то што га носимо као по природи бунтовно, зашто онда да пристанемо да увећамо препреке за врлински живот, везујући се за многа и разна тела? Како може стећи слободу, којој се обећала да стреми, она која је везана природним везама за мужа и за децу и за сроднике по крви? Како може да безбрижно служи Господу она која је примила на себе бригу о толико њих (ср. 1. Кор. 7, 32-34)? Како да стекне спокојство она која општи са толиким мноштвом људи?

Зато свака права девственица, уподобљена Девственику и од Дјеве рођеноме Младожењи душа, које су у девствености богоугодно живеле, не само што избегава телесни брак, него и уопште свако светско друштво, одричући се свих сродника, да би могла смело да каже Христу заједно са Петром: „Ми све остависмо и пођосмо за Тобом“ (Лк. 18, 28). Шта има у томе чудно да, као што земаљска невеста остави оца свога и матер због смртног женика, и прилепи му се по Писму, то исто учини и ова, и напусти их ради небесног Женика и ложнице? Зар је дозвољено да имају сродство на земљи они чије је живљење на небесима? Како она која није чедо тела, него духа, може имати телесног оца или мајку или крвне сроднике? Како она која се отуђила од свога сопственога тела и која га,

колико је то могуће, стално избегава, као она која се одрекла телесног живота, сме да има било какав однос са туђим телима? Ако, по пословици, слично воли себи слично и приљубљује се уз све оно што му личи, онда ће и дјева постати слична са онима које воли и поново пасти у ропство болесне љубави према свету. А „љубав према свету“, по речима чертогоукрашитеља духовне ложнице Павла, „непријатељство је према Богу“ (Рим. 8, 6). И тако, не само што се она налази у опасности да се раздвоји са небеским Жеником, него и да постане Његов непријатељ.

Но нека те не чуди и нека ти не смета то што Свето Писмо не осуђује оне који се у браку брину о светскоме, док онима који су обећали Господу девственост – забрањује да се чак и дотичу било чега световнога, и уопште им не допушта да проводе живот у удобностима.

Истина, Апостол Павле се обраћа и онима који су у браку: „Време је кратко, тако да одсад и они који имају жену буду као они који немају, и који се служе овим светом, као да се не служе“ (1. Кор. 1, 29-31). Ја лично сматрам да је ово теже од подвига девствености. Искуство сведочи да је и пост лакши него уздржавање од уживања и јела. Рећи ћу праведно и истинито: Ономе који се не интересује за своје спасење, немам шта да

кажем, онај пак који се брине о својој спасењу, тај нека зна: живот у девствености (монашки живот) много је кориснији и лакши од брачног живота.

Него оставимо сад ово, дјево и невесто Христова, лозо Чокота живота, па се вратимо ономе о чему је напред било речи. Господ каже: „Ја сам чокот, а ви лозе, Отац мој је виноградар. Сваку лозу која у мени плод доноси, чисти је, да би још више родила“ (Јн. 15, 1). Ово нека ти је пример бриге о теби, која је плод твоје девствености и Христове љубави према теби. И још више се радуј, и узврати Му својом послушношћу. Једно је чињеница: кад се злато помеша са бакром, онда се оно назива лажним златом, а кад се бакар позлати онда он изгледа много сјајнији него што је и лепши. Тако бива и са тобом, о дјево! Кад удате чезну за тобом и твојим начином живота, то је за њих слава и украс. Када, међутим, ти почнеш да чезнеш за оним што је њихово, обешчашћујеш се и срамотиш, јер те жеља враћа поново у свет. Враћа те, с једне стране, тиме што имаш везе са онима који су у свету и живиш са њима, иако си умрла за свет; с друге стране, тиме што стичеш оно што и они желе себи и својим рођацима: изобиље материјалних добара, богатство, почести, славу и у свему томе уживање. То ће

бити разлог да изгубиш љубав и погазиш вољу свога Женика. А све ТО Он изобличава у Еванђељима, говорећи: „Тешко онима који се богате! Тешко онима који се смеју! Тешко ситима! Тешко вама кад сви људи говоре добро о вама“ (Лк. 6, 26). Како и зашто их изобличава? Зар не као духовне мртваце? А какво сродство може да постоји између невесте живота и мртваца? Каква веза и односи са онима који ходе путевима пропасти? Широак је и простран пут којим они ходе. И ако се не зауставе, да би узели и стекли мало од злата твојих врлина, отићи ће у сигурну пропаст. Што се тебе тиче, ти улазиш у живот уским вратима и тегобним путем. Онај који улази кроз уска врата и ходи уским путем, не може проћи ако је натоварен бременим славе, ако је размажен уживањем и оптерећен теретом новца и имања.

Кад чујеш да је онај пут широак, немој случајно да помислиш да је и без невоља. Препун је жалости и несреће. Назива се широки и пространим, јер је много оних који њим ходе, и то сваки натоварен бременима пролазне овосветске таштине. А твој пут, девственице, уистину је узак: двојица се не могу на њему размимоићи. Многе од оних које су биле опхрване светским бригама, када су остале без мужева, заволеле су твоје небеско живљење и

кренуле твојим путем, одрекавши се света, да би постале заједничари и твојих венаца. Апостол Павле заповеда да такве треба поштовати, као оне које пребивају у молитвама и молењима, са надом у Бога (ср. 1. Тим. 5, 3). Иако врлински живот има тешкоћа, ипак, то су тешкоће које доносе утеху и награду, дарују Царство небеско и завршавају опасењем. А радости и жалости живота који му је супротан, – смртоносне су. Јер речено је: „Жалост за светом, рађа смрт, а жалост по Богу покајање, на спасење“ (2. Кор. 7, 10).

Са тога разлога Господ назива блаженим оно што је супротно светским добрима, говорећи: **„Блажени сиромашни духом, јер је њихово Царство небеско“**. Зашто речима: „блажени сиромашни“, додаје – „духом“? Да би тиме показао да Он прима и сматра за блаженство – смерност душе. Зашто није рекао: блажени сиромашнога духа – и тако би се показала смерност духа, него каже – „сиромашни духом“? Тиме хоће да нас научи да је и телесно сиромаштво достојно блаженства, да се и њим задобија Царство небеско, али само онда када се чини ради духовног смирења, кад је са овим сједињено и кад му је оно почетак и повод. Назвавши блаженим „сиромашне духом“, Господ је на чудесан начин показао, шта је

корен и разлог видљивог сиромаштва светих. Шта? – Њихов дух.

Тај и такав дух, усвојивши благодат еванђелске проповеди, постаје сам по себи извор сиромаштва, извор који наводњава сво лице земље, тј. нашег спољашњег човека, претварајући га у рај врлина. То је сиромаштво које Бог назива блажеим. Давши Господ, по пророку, „сажету реч“ целој земљи (Ис. 10, 22), обухватио је њоме разлог добровољног и многоврсног сиромаштва, показао шта је његов узрок и назвао га блаженим, као и то да много шта из њега настаје. О свему томе Он даје укратко поуку. Јер може да се деси да неко буде сиромашан и уздржљив, и то добровољно, али ради људске славе. Наравно да такав не спада у сиромашне духом. То са разлога што се лицемерство рађа из гордости, а она је опет супротна духу сиромаштва. Онај пак који има скрушен, смиран и смирен дух, немогуће је а да се не радује и спољашњем сиромаштву и скромности. Такав себе сматра недостојним славе, богатства и удобности. Управо таквог „сиромаха“ Бог назива блаженим: онога који сматра себе недостојним тих добара. То и јесте прави сиромах – онај који не присваја себи то име на основу половичности. Зато и божански Лука каже: „Блажени сиромашни“ (Лк. 6, 20), без

онога „духом“. А то су они који слушају, следују и целосно се уподобљују Сину Божјем, који каже: „Научите се од мене, јер сам смиран и смирен срцем, и наћи ћете покој душама вашим“ (Мт. 11, 29). Њихово је Царство небеско управо стога што су они сунаследници Христови.

Човекова душа је тројична и састоји се из три дела: разума, воље и осећања. Пошто је све то у њој оболело, сасвим је ириродно што Христос, хотећи да је излечи, почиње са терапијом од последњег, тј. од осећања (жеље, пожуде). Јер основа за гневљивост (злу вољу) и њен извор, у ствари је незадовољена жеља; а њихово болесно стање, разара и расејава ум. Зато је немогуће да оздрави човекова воља, ако се претходно не излечи жеља и осећање, као што нема оздрављења ни разумном делу душе, пре него што ово двоје буде исцељено.

Ако се удубимо у ствар, наћи ћемо да је први пород зле жеље, жеђ за поседовањем. Нагон и жеље за одржавањем живота, нису за осуду, јер су нам урођене, постоје у нама од самог рођења. **Среброљубље** се, међутим, појављује нешто касније, већ у детињем узрасту. То показује да оно нема свој почетак у природи, него у слободној вољи. Њега Апостол Павле с правом назива кореном сваког зла (1. Тим. 6, 10). Нека од зала среброљубље рађа из себе

самога, као на пример, тврдичлук, отимачине, пљачке, крађе; једном речју, сваку врсту похлепе и лакомства, које исти Апостол назива „другим идолослужењем“ (Кол. 3, 5). Друга зла не изничу непосредно из среброљубља, али им оно скоро свима даје храну и услове за настанак.

Све ово што се рађа из земљољубља, спада у страсти душе у којој се није разбуктао огањ за творење врлине. Једно је чињеница: лакше се ослободити ових страсти које настају по слободној вољи, него оних које имају свој зачетак у самој природи. Страсти које се рађају из среброљубља тек онда постају непобедиве кад се изгуби вера у промисао Божји. Јер онај који нема вере, узда се у новац. Такав и кад чује речи Господње, да је „лакше камили проћи кроз иглене уши, него богатом ући у Царство небеско“ (Мт. 19, 24), не рачунајући Царство ни у шта, без обзира што се ради о Царству небеском и вечном, и даље чезне за богатством, земаљским и пролазним. Који жуде за таквим богатством могу и да га не стекну, али им сама та жеља наноси огромну штету, јер, по речима Апостола, они који жуде за богаћењем, падају у искушења и ђаволске замке (1. Тим. 6, 9). Ако га наследе, и онда им изгледа мало и ништавно, тако да они које ни искуство није могло да опамети, и даље чезну за њим као да га уопште немају. Јер се ова

бедна заљубљеност и похлепа не рађа из немаштине. Пре ће бити обрнуто: немаштина се рађа из те лаконости и жудње, а она из безумља. Зато с правом Господ назива безумником онога који је порушио старе житнице и саградио веће (ср. Лк. 12, 18). Како да није безумник онај, који ради онога што му не може ништа помоћи, јер „нико не живи онијем што је сувише богат“ (Лк. 12, 15), – жртвује оно што му је једино на потребу?! На место да буде мудар трговац и да, колико је то могуће, смањује своје потребе, а умножава право богатство, правом трговином или сетвом, које доносе велику зараду и изобиље плодова! Таква врста сетве, стоструко умножава посејано семе, чак и пре него што дође час жетве. Тиме као да се унапред указује на будуће изобиље и зараду, за време неисказане и непојмљиве жетве. И што је од свега чудније, уколико је сејач сиромашнији, утолико су плодови изобилнији.

Према томе, наклоност богаћењу не може се оправдати ни тобожњом жељом за чињењем добра људима. Среброљупци уопште не верују Ономе који је обећао да ће све остало додати онима, који најпре буду искали Царства Божјега (Мт. 6, 33); зато се боје сиромаштва, и њега увек наводе као изговор, па чак и онда кад се свим обогате, стално прикривајући болесну и пагубну

пожуду за богаћењем. Вечито тако сабирајући, они товаре на себе бескорисно бремене, боље речено, закопавају се још за живота у чудни гроб. Јер док мртве просто у земљу закопавају, докле се ум живог среброљупца закопава у злато, које је такође земља. А гроб такве врсте, још је смрдљивији од онога правог, бар за оне који имају здрава чула. И утолико јаче смрди, уколико такав човек више трпа те земље на себе. Јер гадна рак рана разара организам тако закопаних бедника, и њен смрад стиже до небеса, до ангела Божјих и до Бога. Тако они постају достојни презрења, и људи од којих Бог окреће лице Своје, јер се, како каже пророк Давид, „од безумља усмрдеше“ (Пс. 37, 6). Од ове смрдљиве и убиствене страсти људи се могу ослободити само добровољним сиромаштвом и немаштином, ослобођеном човекоугађања. А то значи сиромаштвом у духу, које Господ назива блаженим. Иначе монах, који од ове страсти болује, никад не може испунити завет послушања. Ако уз то буде и упоран у среброљубљу, постоји велика бојазан, да ће га снаћи тешке телесне болести и невоље. Довољан пример за то су Гиези у Старом, а Јуда у Новом Завету. Овоме првome се сво тело огубало, за сведочанство неизлечивости његове душе (2. Цар. 5, 27), а други, пошто се обесио на Крвној

њиви, „пуче по среди, и изасу се сва утроба његова“ (Д. Ап. 1, 18). Ако одрицање претходи послушању, како се може задобити оно што следи пре онога што му претходи? Ако је одрицање од света почетак и темељ монашког живота, како може напредовати у другим врлинама и подвизима онај који се није најпре новца одрекао? Шта дакле? – Зар може онај који се још ни послушању није научио, да ти> хује сам у келији, да живи усамљено и да се бави молитвом? – Али Господ каже: „Где је благо ваше онде је и ум ваш“ (Мт. 6, 21). Како може онда онај који на земљи сабира, да умно гледа на Онога који седи „с десне стране величанства на висинама“ (Јевр. 1, 3)? Како да наследи Царство онај коме страст не допушта ни да помисли чисто на њега? Зато, заиста су „блажени сиромашни духом, јер је њихово Царство небеско“.

Је ли ти сад јасно, колико страсти је Господ само једним блаженством у корену сасекао? Али не ради се само о страсти земљољубља, коју смо назвали првим породом зле и лукаве жеље. Постоји и друга страст, коју још више треба избегавати, и трећа, по злу ништа мања. Која је та друга страст? То је сујетно славољубље. Заједно са узрастом, још док смо млади, сусрећемо се са овом страшћу, која се јавља пре

појаве страсти телољубља, као нека врста зле припреме за њу. Под славољубљем подразумевамо овде поклањање пажње украшавању тела и раскошности одећа. Ову страст Оци називају и световном сујетношћу. Друга врста сујете, која води са собом охолост и лицемерје, напада оне који поседују врлину. Преко њих непријатељ покушава да им покраде и уништи духовно богатство.

Све ове страсти се могу потпуно излечити свесним осећањем и чежњом за вишим достојанством, спојеним са осећањем чезнутљиве душе да је она тога достојанства и части недостојна. За то је потребно и стрпљиво подношење понижења од стране људи и сматрање да смо их заслужили. Поред тога и претпостављање својој слави славе Божје, по речима Псалмопевца: „Не нама, Господе, не нама, него имену Својему дај славу“ (Пс. 115, 1). Ако човек примети да је нешто добро урадио, тај успех треба да припише Богу, и Њему а не себи да ода благодарну хвалу. Тако ће врлина коју је примио на дар бити за њега извор радости а не гордости, пошто сам по себи човек ништа нема. Тако ће стећи смирење, имајући очи ума даноноћно окренуте ка Богу, као што су „очи слушкиње“ усмерене, по речима Псалмопевца, „на руке госпође њене“ (Пс. 122, 2), а све то у

страху да не би, одвојен од Јединог који даје добро и одржава у њему, потонуо у пропаст зла. А то управо сналази онога који служи гордости и сујети.

Лечењу ових страсти у многоне помаже и усамљено живљење, било у осами било у својој ћелији. Наравно, уколико се тај избор усамљеништва заснива на осећању сопствене немоћи, и признању своје недостојности за општење са људима. Све ово опет шта је друго, него „сиромаштво духом“, које Господ назива „блаженим“? – Ако човек има још у виду и срам који неминовно прати ову страст таште сујете, бежаће од ње што год више може. Јер онај који жуди за људском славом, бива срамоћен од истих средстава која употребљава за њено постизање. Старајући се о лепоти и гордећи се славом својих предака и шаренилом свога руха, човек показује тиме да још увек има детињу памет. Јер шта је све то скупа, ако не прах и пепео! А има ли ишта бедније од праха?

Отуда онај коме рухо не служи само за покривање и заштиту тела, него и за разнеженост и украшавање, не само што тиме открива онима који га виде, да му је душа бесплодна, него пројављује и блудну бестидност. Зато треба изнад свега имати на уму речи Христове: „Који меке хаљине носе по царскијем

су дворовима“ (Мт. 11, 8), и апостолске речи: „а наше живљење је на небесима“ (Фил. 3, 20). Да се не деси да због лудости у облачењу, будемо збачени с неба у шаторе кнеза таме овога света и века.

Исто то налази и оне који упражњавају врлину ради људске славе. Они који су задобили да им је живљење на небесима (Фил. 3, 20), настањују, авај, „славу своју у прах“ (Пс. 7, 6), навлачећи на себе Давидово проклетство. Молитва таквих се не диже небу, и сваки њихов труд доле пада, зато што су они остали без крила Божје љубави, која диже небу наша дела на земљи учињена. Такви се и злопате и опет без награде остају. Шта, зар им је једина награда узалудан труд? – Не, и још нешто зарађују: срамоту, несабраност и лутање помисли, поробљеност ума и немир у души. Зато се и каже у Псалмима: „Разасу Господ кости човекоугодника. Посрамише се, јер их Бог поништи“ (Пс. 53, 5).

Ова страст сујетног славољубља префињенија је од свих других страсти. Зато није довољно да онај који се бори са њом избегава само повезивање и пристанак на њу: и сами напад треба да сматра као пристанак, и као од таквог да се чува. Само ако буде тако радио, биће у стању да предухитри пораз. Ако се буде тако трезвено и опрезно понашао, онда ће напад

страсти постати за њега извор умилења. Ако ли не буде тако радио, онда је неминовно припремање места за гордост. А онај кога гордост рани, тешко да се поврати, боље речено постаје неизлечив од ње. Јер у томе и јесте срж демонског пада. Али и пре него што се све то деси, сама по себи страст човекоугађања наноси толику штету онима који су је стекли, да они чак и у вери трпе

бродолом, сходно Христовим речима: „Како можете у мене веровати, примајући славу од људи, а славе која је од јединога Бога не тражите“? (Јн. 5, 44).

Шта ће ти, човече људска слава, боље рећи празно име славе? И то не само што је празно, него има моћ и да лиши онога што је права слава! И не само то. Она је између осталог и узрочник зависти. Зависти која је потенцијално убиство и узрочник прво крвожедног братоубиства, а потом и богоубиства.

Дакле, какву корист има човек од сујете? Она га можда сабира, или чува, или кад погреша – повраћа себи и лечи? Свакако, нико не може нешто слично тврдити. Лично сматрам да се у њој откривају и под видом врлине извршене злоупотребе. Ако неко добро проучи сујетно славољубље, пронаћи ће да оно на веома лукав начин проузрокује и пројављује многобројне

недостатке најгоре врсте. Понекад оно још овде скида са себе бестидно маску и посрамљује оне који су у њега заљубљени, без обзира на то што јелински мудраци сматрају да се без њега не може ништа постићи у животу. Каква заблуда! Није их срамота да тако нешто тврде! Ми, међутим, који носимо име Онога који је на човекољубив начин помазао кроз Себе самога нашу људску природу, нисмо тако научени, него имамо Њега, Христа, за мерило свега што чинимо. Ми који се по Њему управљамо, све најбоље што постижемо, творимо га уз Његову помоћ и за Његову љубав, све радећи у славу Божју, без икакве жеље да угодимо људима. И стварно им не угађамо, по Павлу великом тајнику Законоположника (Христа) и нашем законодавцу, који каже: „Јер ако би људима угађао, не бих био слуга Христов“ (Гал. 1, 10). А сада да видимо да ли се и трећи изданак ове зле пожуде (жеље, похоте), може да искорени сиромаштвом, које је названо „блаженим“. Тај трећи изданак похотом оболеле душе јесте **угађање стомаку**, чревоугодије, из кога се рађа свака телесна нечистота. Зашто угађање стомаку стављамо на треће и последње место, иако нам је оно у природи од самог рођења? И не само оно, него се и детородни природни нагон запажа већ код деце, док су она још

одојчад. Зашто онда стављамо болест телесне похоте на последње место? Управо зато што то припада нашој природи; а оно што припада природи, не подлеже под осуду, јер је створено добрим Богом, да би ми кроз њега у добрим делима живели. Отуда, то нису знаци оболелости душе: они то постају тек код оних који их злоупотребљавају.[45] То значи кад се старамо о телу ради задовољења пожуда, онда страстољубље постаје зла страст, корен телесних страсти и болест душе. Ту најпре пострада ум. Зато што прво из ума извиру лукаве страсти, Господ и каже да из срца излазе зле помисли, и да су оне те које погане човека (ср. Мт. 15, 19). Још пре Еванђеља о томе сведочи Мојсијев закон: „Пази на себе, да не би скривена реч у срцу твојем, постала безакоње“ (Пон. Зак. 15, 9). Но иако је ум тај који први стиче зло настројење, ипак потстицај долази одоздо преко чула: он, упијајући у себе претставе чулних предмета поставља се у страсни однос према њима. УМ подлеже тој злоупотреби особито преко очију, које су прве у стању да још издалека привуку и упију нечистоту. Очигледан доказ за то је наша прамајка Ева: она је прво видела да је плод милина гледати, и да је веома драг ради знања, па је трк. тада, сагласивши се у срцу, дотакла се и окусила са забрањеног дрвета (Пост. 3, 6).

Добро смо, дакле, рекли да нечистим страстима претходи и служи као припрема пораженост чарима тела. Отуда и отачка заповест: „Лепоту туђих тела не упознавати“ (Прем. Ис. Сирах. 9, 8) и у сопствено тело не бити за љубљен.

Иако се, дакле, нагони запажају већ у самој детињој природи, они не потстичу на грех пре него помисао постане огреховљена, већ помажу одржању живота. Зато као такви они нису нешто зло. А пошто телесне страсти имају свој зачетак у огреховљености ума, то треба прво њега излечити. Овде важи исто оно што важи и за пожар: онај који хоће да га угаси, ако мисли да одозго разбија пламен, труд ће му бити узалудан. Пожар ће бити савладан тек онда кад се уклони запаљиви материјал. Исто то важи и за блудне страсти. Ако се човек оружа само постом и злопаћењем тела, а не исуши унутрашњи извор помисли молитвом и смирењем, ништа неће постићи. А ако, као што рекосмо, освећује смирењем и молитвом сами корен, онда ће стећи и освећење своје спољашности. Мислим да управо то значе и речи Апостола Павла, који каже: „Опашите бедра своја истином“ (Еф. 6, 14). То је и богомудро мишљење једнога од Отаца, да се силом ума „опасује“ пожудни део у човеку и савлађују подбедрене и ниже страсти. Но, да не би тело

било неукротно и снажније од разума, неопходно је и злопаћење тела и умерено уздржавање од хране.

Ништа, дакле, друго није у стању да излечи од телесне страсти, изузев телесног труда и молитве, која дејствује из смиреног срца, тј. изузев „сиромаштва духа“, које Господ назива блаженим. Зато ако неко (од монаха) жели да се обогати освећењем, без кога нико неће видети Господа (Јевр. 12, 14), нека не излази из своје ћелије, проводећи живот свој у смиреном подвигу и молитви. Јер је ћелија онога који добро монахује, пристаниште целомудрености. А свуда ван ње, особито по трговима и вашарима, препуно је блуднога немира, који се рађа из непристојних разговора и призора и који поробљује бедну душу монаха, на таквим местима присутног.

Свет зла би се могао назвати „горећи огањ“, који на место дрва гори оне који са њим долазе у додир и претвара у пепео сваку њихову врлину. Пламен који не спаљује може се наћи само у пустињи (ср. Изл. 3, 3). Зато теби нека буде ћелија на место пустиње, скривај се у њој мало, док те не прође зима страсности и страстољубља (ср. Ис. 26, 20). А кад она прође, онда престаје да буде шкодљиво и општење са спољним светом. Тада ћеш бити заиста сиромашан духом,

задобићеш царовање над страстима, па ће те и Господ звати блаженим, говорећи: „Блажени сиромашни духом, јер је њихово царство небеско“ (Мт. 5, 3). Зар није и право да буду названи блаженима они који се целосно уздају у Њега а не у новац? Који не чезну да се допадну било коме другоме, осим Њему? Који на овако смирен начин ходе пред лицем Његовим?

Стеknимо зато и ми сиромаштво, смиривши се духом и подвизавајући се телом, ослободивши се земаљских блага, да би Божје Царство постало наше и да би, поставши наследници Небеског царства, остварили блажена надања.

Господ, поставивши ово блаженство као неки сиже и заглавље Еванђеља нашег спасења, не само што је једном речју обухватио толике врлине и толика зла избацио из свога блаженства, а оне који добро обрезају покајањем пожудни део душе од тих зала, благословио; Он је њиме обухватио и много шта још, што је упоредиво не са обрезањем, него са невољама које настају од великих хладноћа и циче, снега, мраза и ветрова, тј. са невољама које трпе биљке у току лета и зиме, изложене мразу и врућини. То су невоље без којих никад ништа што на земљи расте, не може плода донети. Шта је то у ствари? – То су разна искушења која нас сналазе, која треба са благодарношћу да

подноси сваки онај који мисли да донесе плода Одгајитељу душа. Кад би неко, на пример, заштитио из самилости биљке од временских непогода, оградио их и покрио кровом и спречио да до краја издрже оно што их сналази, ма колико се такав о њима брижљиво старао, подрезивао их и чистио, – ипак од њих никаквог плода неће добити. Треба пустити растиње да све ово претрпи, па тек после зимских непогода, кад дође пролеће, оно ће проклијати, исцветати и богато излистати, и заједно са дивним омладцима приметити плодом. Ти плодови потом расту у додиру са сунчаним зрацима, сазревају и постају погодни за јело и брање.

Исто то важи и за човека. Онај који не претрпи јуначки тегобно бреме искушења, никада неће уродити плодом достојним вечних божанских житница, па макар и све остале врлине поседовао. Јер прави подвижник постиже духовно савршенство само кроз трпљење жељених и непожељних тешкоћа. Неке од њих му се намећу споља а друге долазе изнутра. Оно што биљкама намеће природа, одгајивачи који их обрађују и временске промене, то ми, разумне лозе Христове, послушне Виноградару душа, поседујемо по слободном пристанку, добровољно се трудећи. А без трпљења онога што нас без наше воље сналази, ни оно што

добровољно урадимо неће задобити Божјег благослова. Јер се љубав према Богу најбоље испробава невољама, које долазе од искушења. Зато душа треба прво да претрпи невољне тешкоће, па кад се кроз то навикне да презире сласт и славу, онда ће јој бити веома лако да подноси и добровољна страдања.

Онај који презре уживање и славу ради духовног сиромаштва и који сматра да су му потребни још јачи лекови покајања, тај ће бити увек спреман да претрпи сваку невољу. Такав прихвата свако искушење као нешто што је заслужио и радује се кад га задеси, примајући га као нешто чиме се чисти душа. Оно му постаје повод скрушене и веома корисне молитве, давалац и чувар душевног здравља. Он не само што незлобиво опрашта онима који га искушавају и понижују, него им чак и благодари и моли се за њих као за своје добротворе. Зато не само што и сам. он добија опроштај својих грехова и обећану награду, него задобија и Царство небеско и благослов Божји, називан *блаженишл* од Господа због смирене дуготрпељивости.

Пошто смо се укратко дотакли тајне духовног обрезања, рећи ћемо у наставку нешто и о његовим духовним плодовима. После оних који су кроз сиромаштво духа стекли неодузимљиво

богатство, Једини Блажени чини у продужетку заједничарима свога блаженства оне који плачу: „**Блажени**“, **каже Он**, „**они који плачу јер ће се утешити**“ (Мт. 5, 4). Зашто је Христос спојио плач са сиромаштвом? Зато што он вечито иде са њим. Али постоје две врсте плача: Једно је плач због сиромаштва у свету, за који Апостол каже да је узрочник духовне смрти; а друго, због сиромаштва по Богу, који даје покајање на спасење душе (ср. 2. Кор. 7, 10). Првом нежељеном сиромаштву, следи и нежељени плач, а другом добровољном – жељени. Плач који је овде назван блаженим, повезан је са сиромаштвом по Богу: ради њега неопходно настаје, од њега зависи као од свог узрока и од њега добија свој добровољни и духовни карактер.

Да видимо сада, на који то начин блажено сиромаштво рађа блажени плач. Као што се види из онога што смо напред укратко рекли, постоје четири врсте духовног сиромаштва: сиромаштво ума, телесно сиромаштво, материјално сиромаштво и сиромаштво у искушењима која нам се споља намећу. Но нека нико не мисли, ако смо поделили сиромаштво на делове, да је оно и у пракси подељено. Својство сва четири ова његова вида јесте њихово заједничко остваривање. Зато су и укључена у

једно блаженство, које на диван начин указује управо на наш дух као на неки корен и узрок осталих видова сиромаштва. Зато кад наш дух усвоји благодат еванђелске проповеди, постаје као што је речено, извор сиромаштва, које натапа сву нашу земљу (Пост. 2, 6), тј. спољашњег човека, кога преображава у истински врлински Рај.

Из све четири постојеће врсте духовног сиромаштва, рађа се свакој од њих својствени плач, са одговарајућом утехом. Од добровољног телесног сиромаштва и смирења, у које спада глад, жеђ, бдење и уопште телесно злопаћење и подвизавање, као и трезвена сабраност чула, – рађа се не само духовна туга него и сузе. Као што је нормално да се из уживања, претеране разнежености и благостања роди неосетљивост, окамењеност и тврђа срца, тако се и из уздржљивог и скромног начина живота рађа скрушеност срца и умилна жалостивост, која одгони сваку горчину и дарује слатко радовање и спокојство. С правом је речено да се без те скрушености срца немогуће ослободити од зла. А да би срце постало скрушено и смерно, потребно је тројако уздржање: од сна, хране и телесног уживања. Када се душа преко ове скрушености ослободи злобе и горчине, тада задобија духовну радост. Управо то и јесте утеха због које Господ

назива блаженима оне који плачу. То потврђује и Св. Јован Лествичник речима описа духовне лествице: „Жеђ и бдење размекшавају срце; кад срце омекша, навиру сузе. Онај који то испроба, насмејаће се.“ И то, као што је Господ обећао, блаженим смехом утешен (ср. Мт. 5, 4).

Тако, дакле, настаје плач од телесног богољубивог сиромаштва, који дарује блажену утеху онима који га стекну. Али како он настаје од сабраног ума и обоженог смирења душе? – Стални пратилац смирене душе је самоосуђивање. Оно улива најпре јак страх од пакла, износи пред очи заједно све оне страшне казне, будећи у души трепетно сазнање да је пакао неописив и много тежи од онога што се о њему може рећи. Колико је страшно само сазнање његове бесконачности! Јер и жега и мраз, и тама и огањ, немир и окамењеност, окови и страхоте и уједи вечноживих зверова – све се то уједно сабира у моменту осуде (на паклене муке). И опет све је то мало да би могло да претстави величину муке, која је по речима Светог Писма толика, да ни на ум човеку не може пасти (ср. 1. Кор. 2, 9). Тај бескорисни, неутешни и непрестани плач јавља се код оних који су згрешили Богу, из сазнања њихових престапа. Ту у паклу, где су сви разголићени и изгубљена нада на спасење, невољна грижа

савести умногостручује у сваком појединцу са плачем сједињену патњу. Овај плач, као непрестан, постаје вечно изнова повод другог плача; и додаје на таму још љућу таму и жегу без освежења и неописиво бездану дубину понижења.

Ако се, међутим, тај плач пробуди овде на земљи, од непроцењиве је користи. Јер Бог нас милостиво услишује. Он се спустио до нас и посетио нас, и обећао утеху онима који тако плачу. У ствари, Он сам је та утеха, будући да је Утешитељ и да се тако зове (Јн. 14, 16). Да ли ти је сада јасно шта је то плач смирене душе и шта се подразумева под утехом? Али и самоосуђивање само по себи, кад остане дуже времена натоварено као неко духовно бремене на свесни део душе, притиска га и разбуђује и исцеђује из њега вино спасења, које весели срце човеково (Пс. 103, 15), тј. нашег унутрашњег човека. То је вино духовног умилења. Помоћу плача оно истовремено искорењује и страсти и испуњује душу блажене радости, ослобађајући је љуте тегобе. Зато су заиста „блажени они који плачу, јер ће се утешити“ (Мт. 5, 4).

Неимање, тј. материјално сиромаштво повезано је, као што смо рекли, са духовним сиромаштвом, и тек онда кад њих двоје иду заједно, савршени су и богоугодни. Како преко

тога сиромаштва задобијамо плач и у њему утеху, схватићеш ако будеш пажљиво слушала. Када се човек поздрави са свим што је у свету: кад се одрече новца и имања, одбаци их и подели сиротима (Лк. 14, 33), ослободивши се тако брига о њима, онда је душа у стању да се преда посматрању саме себе, као слободна од свега онога што је привлачи споља и расејава. А кад се ум одвоји од свега што је чулно, уздигне изнад растрзаности мноштвом брига и угледа унутрашњег човека, први му је труд да спере плачем одвратну маску, коју је стекао од приземних страсних лутања и заблуда. Пошто скине са себе то безоблично покривало, тада, будући да душа више није апсорбована разним предметима, спокојно улази у унутрашње ризнице своје и у тајности се моли Оцу (Мт. 6, 6). Он му тада најпре дарује обиталиште свих других дарова: мир и тишину помисли. После тога, усавршава га смирењем, родитељком и сабирним сочивом свих врлина. Ту се не ради о лако стеченом смирењу, које се састоји од вештих речи и лицемерног понашања, него о оном које је посведочено благим и божанским Духом: које сам Дух зида у човеку, обнављајући у дубинама његовог бића (Пс. 50, 11). А у тим дубинама, као у некој безбедној огради или умном рају, ниче разноврсно дрвеће истинских

врлина. У самој средини ничу свештена царства љубави, а у њиховом предворју цвета неизрецива и неодољива радост, првина и залог будућег века.

Неимање, сиромаштво, мајка је безбрижности, безбрижност духовне будности (пажње) и молитве, а ове две – плача и суза. Духовни плач и сузе чисте од заблуда; а кад заблуде буду одбачене, онда је лако, пошто се препреке уклоне, ходити путем врлине; тада и савест постаје беспрекорна. Из свега тога извире радост и блажени смех душе. Тада се и болна суза претвара у слатку а речи Божје постају сладост језику и устима слађе од меда (Пс. 118, 103). Молитвене жеље се претварају у благодарење а проучавање божанских заповести постаје радост срца, коју прати непостидна нада. Та нада има улогу почетка, јер се кроз њу све ово на опиту испробава и делимично упознаје преизобилно богатство благодати Господње (Еф. 2, 7). То потврђује и пророчко слово: „Окусите и видите да је благ Господ“ (Пс. 33, 9), Господ који је радовање праведника, весеље добрих, смерност смирених, и оних који због Њега плачу – утеха.

Шта, значи ли то да је ово врхунац утехе? Зар су само ово дарови духовних зарука? Зар Женик не открива себе чистије онима који се усавршавају

блаженим плачем, који су се очистили и невестински украсили врлинама? Бесумње, ово није све. Но оно што ћу сада рећи, изложиће ме оптужбама завидљиваца, који као да ми кажу: „Не пророкуј у име Господње“ (ср. Јер. 11, 21), иначе, „разгласићемо ти име као зло“ (Лк. 6, 22), тиме што ћемо те клеветати и лажне оптужбе против тебе састављати и ширити. Али ја се не осврћем на то, него продужујем своју мисао, имајући поверења у светоотачко учење и износећи га, на њега се угледајући и њиме друге просвећујући. Јер Свето Писмо каже: „Веровах, зато говорих“ (Пс. 115, 1). Тако „и ми верујемо, зато и говоримо“ (2. Кор. 4, 13).

Кад се, дакле, свака у души настањена страст одстрани из ње, а ум, као што смо већ рекли, врати сам себи, сабравши целосно и све друге душевне силе, тада он вршењем врлина удобротољубљује душу, напредујући ка све већем савршенству, расположен и за даље делатно уздизање (ср. Пс. 84, 5). Шта више, чистећи и перући себе уз Божју помоћ, ум не само што се чисти од демонских наноса, него одстрањује и све друго накнадно стечено, макар се радило и о нечему вредноснијем и смисленијем, А кад се преузнесе изнад свега духовног (интелигибилног) и изнад маштовитих појмова о њему, и одрече се Свега богољубиво и побожно, тада као што је

речено, „глув и безгласан“ стаје пред Бога. У том моменту савлађује закон материје и несметано обликује се у свој најузвишенији облик будући слободан од свега спољашњега. То му омогућује благодат изнутра, која на боље преображава, и што је још чудније, неизрецивом светлошћу обасјава нутрину душе и усавршава унутрашњег човека. А „када сване дан и звезда Даница се појави у срцима нашим“ (2. Петр. 1, 19), по речима врховног међу апостолима, тада излази, сагласно пророку, „прави човек на свој истински посао“ (Пс. 104, 23), и служећи се светлошћу као путем узлази, или се узводи, на „вечне горе“ (уп. Пс. 75, 5). И у тој вечној светлости он постаје видилац, о чудеса! надземаљских ствари. Да ли се при том одваја или не одваја од материје с којом је у почетку створен, то остаје тајна самога пута. Тај успон се не врши на маштовитим крилима разума, који по свему кружи и лута и који није у стању да постигне тачно и сигурно сазнање, ни преко отсутних чулних предмета, ни преко оностраних (трасцедентних) појмова. Овде се ради о истинском успињању: неизрецивом силом и енергијом Духа и духовном и неизрецивом познајом, душа чује неизрециве речи и види, невидљиве ствари; па и кад се отуд врати, сва је погружена у чудо и такмичи се са неуморним

појцима, поставши уистину као неки Ангел Божји на земљи и приводећи Богу кроз себе саму сву творевину.

Пошто је и сам у општењу и заједници са свим што постоји, сад ум постаје заједничар и Онога који је изнад свега, да би се и оно што припада човеку, као образу Божјем, потпуно остварило. Зато и каже божански Нил: „Чисто стање ума је духовна висина, слична боји неба, коју за време молитве обасјава светлост Свете Тројице“. Исти светитељ каже на другом месту: „Ако неко жели да види право стање ума, нека се ослободи свих помисли и онда ће га угледати сличног боји сапфира или неба“. Али ово је немогуће постићи без стицања бестрашћа. За то је потребна помоћ Божја и изливање на ум светлости која му је сродна. И Св. Диадок каже: „Две ствари нам даје благодат кроз свето Крштење, од којих је једна бескрајно узвишенија од друге. Она нас прво обнавља водом и дарује првобитну чистоту онога што је у нама „по образу“ Божјем, чистећи са нас сваку прљавштину греха, а потом, даје пристанак да сарађује са нама. Када, дакле, ум почне да се храни добротом Пресветог Духа и да то живо осећа, треба знати да тада благодат почиње као да слика на ономе што је „по образу“ Божјем, оно што је „по подобију“. А савршенство подобија (богосличности) сазнаћемо путем

просветљења“. Исти Диадок каже „да се духовна љубав не може задобити, све док човек стварно не доживи просветљење Духом Светим“. Ако ум не стекне кроз божанску светлост савршено „по подобију“, ипак ће бити лишен савршене љубави, макар поседовао све друге врлине. Исто тако и преп. Исак Сиријанин каже да облагодаћени ум види за време молитве своју чистоту, сличну небеској боји, коју су израиљски Старци назвали „Божје место“, кад им се на Синајској Гори Бог јавио. Исти каже и ово: „Постоји чистота ума коју за време молитве обасјава светлост Свете Тројице“.

Ум који се удостојио ове светлости предаје и телу, које је са њим сједињено, многе знаке божанске лепоте, посредујући између благодати Божје и телесног састава и дајући силу ономе што је по себи немоћно. Отуда настаје богоподобно и ни са чим упоредиво врлинско настројење и потпуна непокретност на зло и непријемчивост за њега. Отуда Логос Божји, разоткривајући законе бића и откривајући изнутра кроз чистоту тајне природе, уздиже преко њих, путем аналогije, разум верних посматрача, ка поимању онога што је натприродно; поимању у које се својим додирима настањује сам Отац Бога Логоса. Из свега овога настају и друга разноврсна

чудотворења: видовитост, прозорљивост и говорење о ономе што се негде далеко догађа, као да је пред очима. И што је од свега највеће, те блажене душе уопште не постављају себи то као циљ. Као што неко који гледа у сунчане зраке, види и праšину у ваздуху, иако му то није био циљ – тако и овде: они који чисто опште са божанским зрацима којима по природи припада откривење свега што постоји, и то не само онога што јесте и што је било, него и онога што ће се десити, – такви узгред стичу право знање о свему томе, по мери чистоте душе. За њих је од велике користи и повратак ума самом себи и његова сабраност. Шта више, не само ума него, иако је то чудно и рећи, и сабраност свих душевних сила у уму, и по уму и Богу њихово дејствовање. Исправљене тим дејством оне се усмеравају правилно према своме Прволику, тиме што им благодат поново враћа њихову исконску и неописиву лепоту. Ето то је висина на коју узводи блажени плач смерне срцем и сиромашне духом (Мт. 5, 3. и даље). Али пошто ово превазилази наше моћи, због лењости којој смо подложни, вратимо се поново темељу свега овога и позабавимо још мало плачем. Он прати и све врсте невољног и по свету сиромаштва. Јер како је могуће да не тугује онај који је остао без новца и који силом

прилика гладује, као и онај који је понижен и притиснут бедама? Но плач ове врсте је безутешан, утолико пре уколико се сиромаштво увећава и продужује, боље речено, уколико је онај који од њега страда удаљенији од правог знања. Јер он не потчињава разуму чулна задовољства и страдања, него пре она њега поробљују; а злоупотребом разума он их нажалост бескорисно још и умножава, шта више и на своју велику штету. Јасан знак и изобличење таквог човека јесте његово неверје у Еванђеље Божје, и у пророке пре њега и у оне који су после њега и њиме били научени да благовесте: да се сиромаштвом стиче непотрошиво богатство; бедом скривена слава; уздржањем безболно уживање; трпљењем искушења која наилазе – ослобођење од вечне муке и туге, која очекује оне који су заволели необуздани овоземаљски живот и који нису хтели да уђу у живот на уска врата и тегобним путем (ср. Мт. 7, 14). Зато добро каже Апостол Павле да туга за светом рађа смрт (2. Кор. 7, 10). Из свега што смо рекли види се да је таква туга грех који рађа смрт. Ако је вечна божанска светлост истински живот душе, коју она стиче плачем по Богу, о чему сведоче и свети Оци које смо напред навели, онда је смрт душе – зла тама која се у души јавља из туге за светом. То је она

тама о којој каже Василије Велики: „Грех, који добија своје биће недостатком добра, увлачи се и урезује у душу преко неправедних дела као духовна тама“. Исто то каже и преп. Марко Подвижник: „Како може онај којим су загосподариле нечисте помисли да види њима прикривено лице греха, које је тама и магла душе, усељена у њу преко прљавих помисли, речи и дела? Онај опет који није приметио тај свепрожимајући грех, кад ће се очистити од њега молитвом? А ако се не очисти, како ће бити у стању да пронађе „место“ чисте природе? Не пронађе ли то „место“, како може видети унутрашње обиталиште Христово?“

Неопходно је, дакле, упорно куцати молитвом и тражити то обиталиште, и то не само да га задобијемо него и да га сачу вамо. Јер постоје и они који су га нашли, па га онда изгубили.

Обично познавање молитве и случајни додир са њом поседују можда и они који су се касно са њом упознали као и младићи. Међутим, стрпљиво и упорно молитвено дело и труд тешко да се срене и код многоискусних и побожних стараца. Са овим је сагласан и преп. Макарије Египатски, небом озарени, као и сав збор преподобних Отаца.

Као што ова тама настаје и рађа се из свих преступа, тако, ако проучимо тугу за светом,

наћи ћемо да је она настала од свих страсти и да јој оне дају снагу. Као таква она носи у себи слику и нека врста је зачетка, припреме и залога бесконачног плача, који тек треба да снађе оне који су одбили да приме плач Господом названи блаженим. Овај други, не само што доноси утеху као награду и има као плод залог вечног радовања, него учвршћује и врлину, исцељујући душу од променљивости и од похотљивости на зло. Јер ако неко постане сиромашан и смири се и почне да живи по Богу скромно, али при том напретку не стекне духовни плач, такав остаје превртљив и лако се повраћа на оно што је једном напустио, жудећи за оним чега се одрекао у почетку и показујући се тако као преступник. Ако ли буде упоран и истрајан у настројењу блаженог сиромаштва и кроз то задобије плач, тада ће остати чврст у творењу добра и више се неће повраћати на старо зло. Јер, по речима Апостола, туга по Богу ствара у души покајање на спасење, за које се не каје (2. Кор. 7, 10). Зато је неки од Отаца и говорио да плач „деља и чува“ (човека). И није само у томе корист од плача што он скоро као да чини човека имуним на зло и непревртљивим ка ономе што је у прошлости згрешио; он чак те прошле грехе представља као да се ни десили нису. Пошто човек управо због њих тугује и

плаче, Бог му их узима као да их је учинио нехотимично. А за оно што је нехотично, не сноси се одговорност. Тако и онај што тугује зато што је сиромашан, показује да сиромаштво не прихвата добровољно, па ће стога пасти у ђавоље замке заједно са онима који чезну за богатством или се богате њиме. Зато, ако се такав не промени и не пожури да се извуче из тих замки, завршиће заједно са демоном у вечном паклу. А онај који греши пред Богом, ако буде плакао и туговао због греха својих, Бог ће му их праведно урачунати као нехотимичне, те ће несметано[^]ходити путем који води у живот вечни, заједно са онима који нису сагрешили. Ето то је корист од почетка плача, који је доста мучан, јер има сједињен са собом и страх Божји. У наставку се он на диван начин спаја са љубављу и задобија слатку и свету утеху, тиме што се онај који је плачем преображен – храни добротом Утешитеља. Та утеха, као по природи неизрецива, просто је несхватљива за оне који је нису лично окусили. Јер, ако се не може објаснити сладост меда онима који мед нису окусили, како тек онда да се објасни уживање радости и благодати Божје, онима који то нису искусили и доживели?!

Почетак опет овог блаженог плача личи на тражење венчања с Богом, које изгледа скоро

немогуће. Стога они који плачу и тугују од жудње за неприступним Жеником, обраћају му се као неким предбрачним речима. Тужно плачу и призивају Га наричући, као некога који је одсутан и који можда неће никад доћи. А крај таквога плача је чудно младеначко савршено сједињење. Управо зато Апостол Павле, назвавши „великом тајном“ постајање брачника једним телом, додаје: „А ја мислим на Христа и на Цркву“ (Еф. 5, 32). Јер као што они који су венчани постају једно тело, тако су и они који припадају Богу – један дух са Богом. То потврђује исти Апостол на другом месту: „Ко се Господу присаједињује, један је дух с Њим“ (1. Кор. 6, 17).

Где су, дакле, они који тврде да је благодат која обитава у светитељима Божјим – творевина? Нека знају да тиме руже Духа Светога, који кроз Своје даривање обитава у светима. А ми ћемо о овоме плачу навести још један јаснији пример. Почетак плача личи на повратак блуднога сина. Зато је он на повратку тако снужден, отуда и речи које упућује Оцу: „Оче сагреших небу и пред тобом, и нисам више достојан да се назовем син твој“ (Лк. 15, 21). Крај плача је опет сличан сусрету са небеским Оцем и грљењу са Њим. У моменту тог сусрета син, примивши богатство неизрецивог милосрђа и стекавши

кроз њега неизмерну радост и смелост, целује Оца и бива целиван Њиме. И ушавши заједно са Њим, са Њим заједно једе, уживајући заједно са Оцем у небеској радости.

Зато, хајдемо и ми, да у блаженом сиромаштву припаднемо и заплачемо пред Господом Богом нашим, како би и наше прошле грехе избрисали, и уништили у себи сваку склоност ка греху. И задобили Утешитеља, Њиме тешени и Њему славу узносећи са беспочетним Оцем и Јединородним Сином, сада и свагда и у векове векова. Амин.

НАПОМЕНЕ:

[19] Византијски цар Андроник II Палеолог царовао од 1281. до 1332.

[20] Преп. Атанасије Атонски – главни оснивач и устројитељ монашког живота у Светој Гори, и први законодавац његов; упокојио се 1060. године. Спомен његов празнује се 5. јула.

[21] У то време преподобни Григорије имађаше нешто мало преко тридесет година.

[22] Есфигменски манастир – један од најстаријих светогорских манастира; налази се на североисточној падини Свете Горе Атона.

[23] У време Преображења Господња.

[24] 2. Мојс. 34, 29-30.

[25] Калабрија – полуострво у јужној Италији.

[26]Сходно свеопштем веровању Цркве, јасно израженом у тропару Преображења Господњег: да возсијајет и нам грјешним свјет твој присносушниј = нека засија и нама грешнима вечна светлост Твоја.

[27]Јован XIV Апен (Калека) – патријарховао од 1332. до 1347. године.

[28]Андроник III Палеолог, Византијски цар, царовао од 1328-1341.

[29]Овај сабор одржан је 1341. године. Потом је јерес Варлаамита била осуђена и следбеници њени предани анатеми још на саборима: у 1347, 1351, 1352. и 1368. год. Овај последњи сабор одржан је после смрти светог Григорија Паламе.

[30]Варлам је осуђен на сабору одржаном у јуну месецу 1341. године а Акиндин на сабору у августу исте године. „Људи уображени – вели Свети Григорије Палама – због своје световне и празне учености, који не обраћају пажњу на мужеве искусне у духовном учењу, када слушају о светлости која је обасјала Господа на гори Преображења и коју су видели апостоли, мисле да у тој светлости виде нешто материјално и створено, због чега и ту вештаствену, незалазну и вечну светлост која превазилази не само чувства него и сам ум, свде на материјалну и створену светлост, мада је и сам Господ, који је засијао светлошћу на Тавору, назвавши ту

светлост Царством Божијим (Мт. 16, 20), јасно показао да она није створена. А Царство Божије зар је нешто створено и споредно? Зар је Господ примио на гори неку другу светлост коју дотле није имао? – Нека се удаљи од нас ова хула, јер ко мисли тако дужан је признати у Христу три природе: Божанску, човечанску и те светлости. Стога ми верујемо да је Господ Христос при Преображењу јавио не неку другу светлост већ ону исту која је била сакривена у Њему под завесом тела. А та светлост била је – светлост Божанске природе, стога и нестворена, Божанствена. Тако и по учењу богословствујућих Отаца Исус Христос се преобразио на Гори, не примивши нешто и не изменивши се у нешто ново што дотле није имао, него показавши ученицима Својим само оно што је у Себи имао... Дакле, светлост Таворска била је светлост Божанства“.

[31]Удовица цара Андроника III Палеолога, који у то време већ беше умро.

[32]То би 1347. год.

[33]Исидор I – патријарх Цариградски од 1347. до 1349. г.

[34]Јован VI Кантакузен – Византијски цар од 1341. до 1355. г.

[35]Српски цар Стефан Душан (1336-1355. год.), коме је била потчињена Бугарска и Грчка једним

делом.

[36] Лемнос – острво у Јеџејском Мору, на истоку од Свете Горе Атонске.

[37] Јован V Палеолог (1341-1376. год.) имао за сацара Јована VI Кантакузена (1341-1355) године.

[38] Тојест мухамеданцима. Светитељ написа из заробљеништва дивно и утешно писмо својој пастви у Солун.

[39] Спомен светог Јована Златоуста празнује се 13. новембра.

[40] Свети Григорије Палама упокојио се 14. новембра 1359. године, у овојој 63. години.

[41] Ове речи припадају савременику светог Григорија Паламе, Цариградоком патријарху Филотеју (+ 1376. год.); налазе се у Синаксару 2. седмице Великог Поста. – Патријарх Филотеј саставио је службу светом Григорију убрзо после његове смрти. У њој се Палама прославља као „труба богословља“, „чесно обиталиште Духа“, „непоколебиви стуб Цркве“, „река премудрости“, „светилник света“, „звезда сјајна, која обасјава свет“ „прекрасна фрула Духа“, „златосјајни језик“, „небески тајник Тројице“, „проповедник Божанске светлости“, „мач који је посекао гордост Варлаамову и сваку силу јеретичку“ као паучину, „исцелитељ болести људских“, „пресвети отац“, „пастир добри“ који је душу

своју положио за овце, „тврди страдалац и постник“, „поборник побожности и противник безбожности“, „усрдни заступник вере“, „велики наставник и учитељ“, „велики украс монахујућих“, итд. – На сабору 1368. године, на коме су Варлаам и његови следбеници били коначно анатемисани, произнесена је у похвалу „вјечнаја памјат свјатјејшему митрополиту Солунском Григорију Палами“, који је „оборио“ те јеретике. – Због необично великих заслуга светог Григорија за православу веру, Света Црква празнује светог Григорија, поред 14. новембра, и у другу недељу Великог Поста, која се назива недеља „свјетотворних постов“: недеља „постова који стварају светлост“.

[42] Од посмртних чудеса светог Григорија Паламе нарочито је значајно следеће чудо, које особито силно посведочава истинитост Православља и силу благодатног учења светитеља Божјег. На острву Сатурнину о празнику светог Григорија, у другу недељу Великог Поста, неки пијани латини поседаше са малишанима у чамце и кренуше по мору; време је било дивно, море тихо и мирно. Весели и раздрагани они се лудираху; и демон им убаци злу и пагубну мисао: плештући рукама, они заједно са дечацима стадоше као помахнитали викати: „Анатема Палами! анатема Палами! Ако

је Палама свет, – нека нас потопа!“ – И Бог им испуни жељу: море се отвори, и несрећници заједно са чамцима потонуше и удавише се.

[43]Превод с грчког, по издању у „Филокалији“, том IV, стр. 78-115, Атина 1961.

[44]Овде Св. Григорије мисли на своје противнике Варлама и Акиндина и њихове присталице.

[45]Св. Григорије говори о детородном нагону на другом месту још прецизније: Полни нагон, каже он, „није сасвим без греха, зато што се не покурава уму кога је Бог одредио да управља свим оним што постоји у нама“. (Омилиа 14, изд. у Јерусалиму, 1857. год., стр. 73). Слично каже и на другом месту: „Телесни нагон (прохтев), будући да је принудан и насилан и будући да отворено устаје против закона ума, иако здравоумни успевају напором да загосподаре њиме и да га усмере само на рађање деце, ипак носи на себи од почетка осуду. То зато што јесте и назива се трулежност, и што уопште за трулежност и распаљивост рађа, као и зато што нема достојанство и част свести (свесности), коју је наша природа примила од Бога, него је страсни нагон, који изједначује са бесловесним животињама.“ (Омилиа 16, исто, стр. 83/84).